



Надія Кравцова  
Алла Савчук



# УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ



2 частина

# 2

клас



Видавництво



«Підручники  
і посібники»



## ДЕРЖАВНИЙ ПРАПОР УКРАЇНИ



## ДЕРЖАВНИЙ ГЕРБ УКРАЇНИ



## ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*(слова Павла Чубинського  
музика Михайла Вербицького)*

Ще не вмерла України ні слава, ні воля.  
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.  
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,  
запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,  
і покажем, що ми, браття, козацького роду.



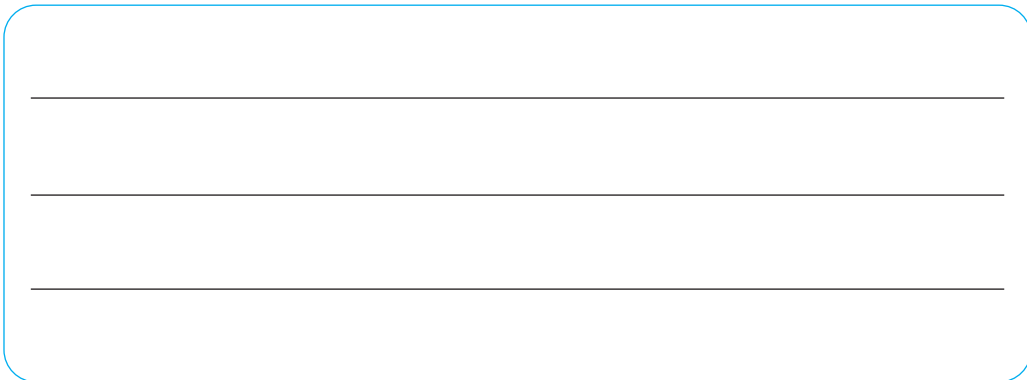
Надія Кравцова  
Алла Савчук

# УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Навчальний посібник для **2** класу  
закладів загальної середньої освіти

(у 4-х частинах)

## Частина 2



***Схвалено для використання в освітньому процесі***



Тернопіль  
Видавництво «Підручники і посібники»  
2024

Навчальний посібник створено  
до Типової освітньої програми,  
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

**Схвалено для використання в освітньому процесі**  
(у Каталозі надання грифів навчальній літературі  
та навчальним програмам № 2.0283-2023)

## **Дорога другокласнице!** **Дорогий другокласнику!**

Кожне слово української мови — це віконечко в душу народу. А ще — у минуле, сьогоднішня та майбутнє. Залежно від слів, якими розмовляє людина, можна визначити час, коли вона живе, наскільки вона успішна, яку професію має.

Вивчаючи українську мову ти більше дізнаєшся про традиції нашого народу. Герої оповідань і казок допоможуть збагнути важливість родинних стосунків. А ще — ознайомишся з циклом зимових свят і розвагами своїх однолітків.

Вивчай традиції українського народу!

Рости гідним сином / донькою славетної України!

*Авторки*





# Українська мова

- ігри, ребуси, квести
- мовні дослідження
- щоденні 5
- робота в парі, групі
- корисна інформація

## УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ



**Пограйся**



**Досліди мовні явища**



**Попрацюй в парі, групі**



**Робота зі словами**



**Письмо для себе**



**Спиши, запиши, випиши, наведи**



**Вибери завдання**



**Підказка, порада, нагадування, правило**



**Зіскануй, переглянь відео, прослухай аудіофайли**




**Перевір себе**



**Оціни свою роботу:**

- зафарбуй знизу вгору стільки кружечків, наскільки вдало, на твою думку, ти виконав / виконала завдання
- намалюй ротик, що відображає твій настрій на уроці

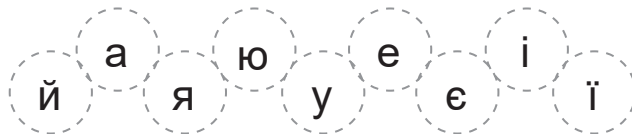
# ТВЕРДІ ТА М'ЯКІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ. ПОЗНАЧЕННЯ М'ЯКОСТІ ПРИГОЛОСНИХ БУКВАМИ

1.  1. Розкажіть одне одному, що ви знаєте про букву **й**.

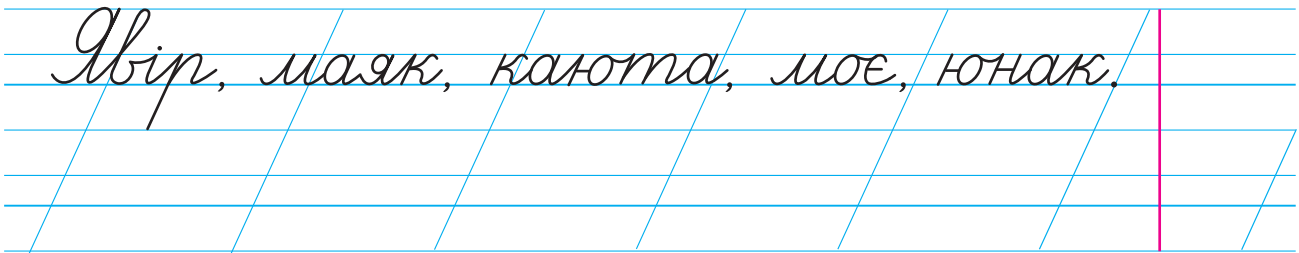


Пригадай! Звук **[й]** — завжди **м'який**.

2. Які букви у своїй назві містять звук [й]? Зафарбуй відповідні кружечки.

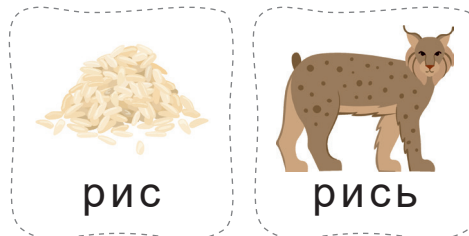


3. Коли букви **я, ю, є** позначають два звуки? Спиши розбірливо.



2.  Досліді, яка роль м'якого знака в слові.

**Крок 1.** Розглянь малюнки.



**Крок 2.** Зроби висновок, чому змінилося значення слова. Порівняй його з правилом.



Буква **м'який знак (ь)** разом із попередньою буквою позначає на письмі м'який приголосний звук.

3.  Досліді, які букви позначають м'якість попереднього приголосного звука.

— =

лук — люк

Пилип — Поліна

— =

ворона — вороненя

сини — синє



## Пригадай! Букви **я, ю, є, і** після приголосних звуків позначають їх м'якість.



1. Упиши букви, які позначають пом'якшення попередніх приголосних звуків. Позмагайтеся, хто прочитає швидше і без помилок.

Гава проґавила ґавен . Лет  в горобчик, с  в на стовпчик, приб  г хлопчик, ут  к горобчик. П  к біл  кіп\* картопл  Прок  п.

\**Копá* — складене сіно чи солома.

2. Спиши дві скоромовки.

Blank handwriting practice lines for copying two tongue twisters.



5. Прочитай. Виконай завдання на вибір.

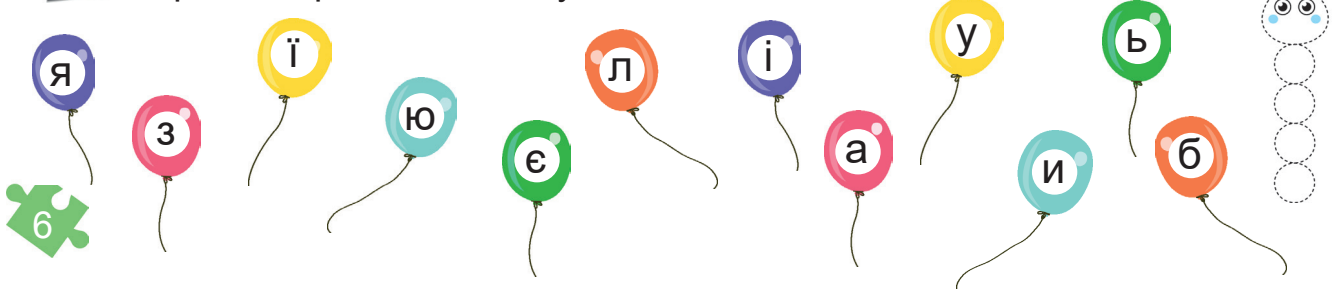
- Випиши слова, у яких приголосні звуки лише м'які.
- Випиши слова, у яких приголосні звуки лише тверді.

Сік, міль, слон, розум, мед, лінь, сад, тінь, сіль, мілко.

Blank handwriting practice lines for identifying soft and hard consonant sounds in the words listed above.



6. Зафарбуй кúльки з буквами, які позначають пом'якшення попередніх приголосних звуків.



## БУКВОСПОЛУЧЕННЯ ЪО, ЙО

7. Вправа «Квест».



1. Обведи зазначені букви.
2. Склади із них слово.

		
дзеркало	пеньок	жаба
1 2	4 5	3



Побудуй звукову модель слова.   
Запам'ятай його вимову та написання.



дзьоб



ь ьь ьо У птахів є дзьоб.

8. Досліді, якою буквою позначають м'якість приголосного перед о.



**Крок 1.** Назви звуки і букви в слові **дзьоб**. Чого більше: звуків чи букв?  
Поясни, чому ти так вважаєш.

**Крок 2.** Назви м'які приголосні звуки. Чому звук [дз'] м'який?

**Крок 3.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.

М'якість приголосного перед **о** позначають

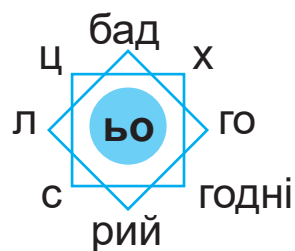
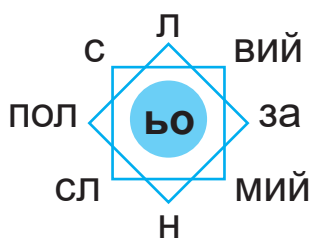
**м'яким знаком: дзьоб.**

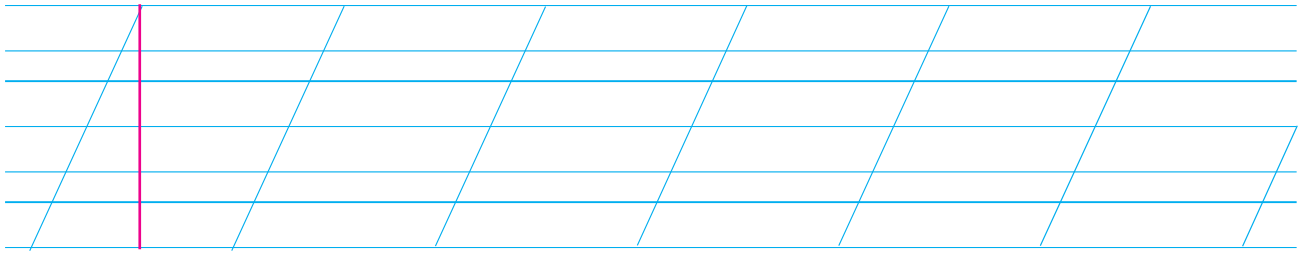
**Крок 4.** Досліді, де стоїть буквосполучення **ьо**.

а) на початку складу;

б) у середині складу.

9. 1. Утвори і запиши слова з **ьо**.





2. Обміняйтеся посібниками та перевірте правильність виконання завдання.

10. Зміни слова за зразком. Запиши.

**Зразок.** Вчорашній — вчорашнього.

синій —

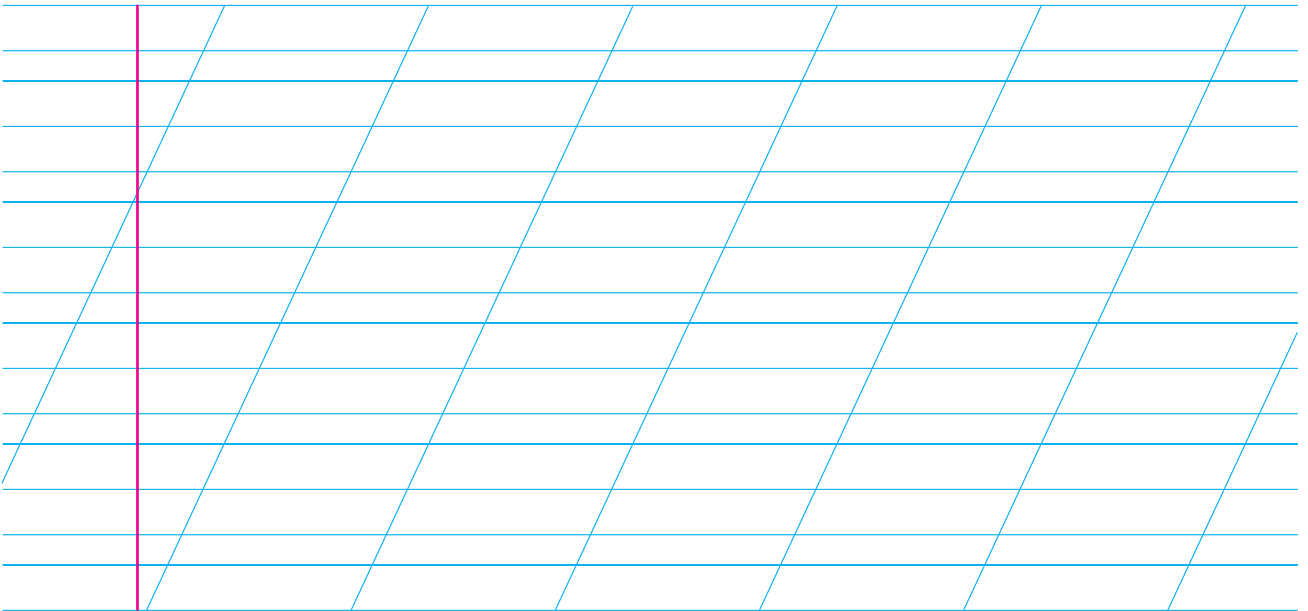
пізній —

вечірній —

вчорашній —

житній —

хатній —

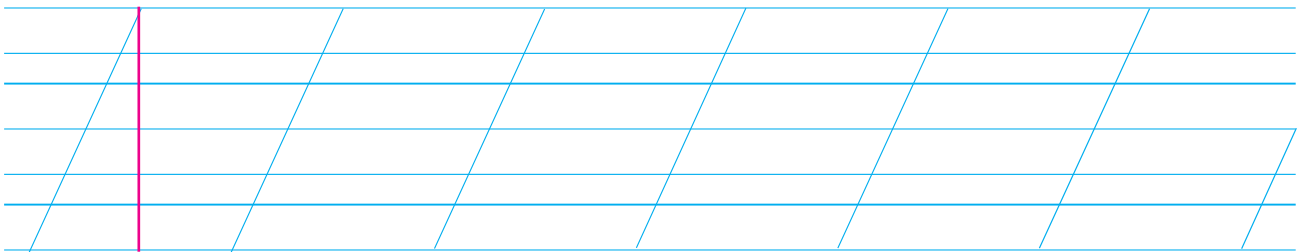


11.



Спиши, вибравши потрібну букву чи буквосполучення.

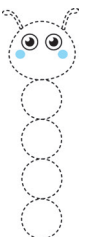
Пол(ь/ьо)вий, опен(ь/ьо)к, л(ь/ьо)дяник, шкіл(ь/ьо)ний, дяд(ь/ьо)ко.




12.



Познач ✓, якою буквою позначають м'якість приголосного перед о.



13.  1. Назви ланцюжок звуків у кожному слові. Побудуй звукові моделі слів.



йорж

майонез



йоржик

бульйон



2. Досліди, де стоїть буквосполучення *йо*.

а) на початку складу;

б) у середині складу.



Йй йо Її йорж Йорж



14. 1. Постав у словах наголос.

Йод, район, Йосипівна, майоран, йоржик, павільйон, його, його, крайовий.

2. Випиши слова, у яких наголошений перший склад.

15. Спиши, розкриваючи дужки.

У мого зна(йо/ьо)мого (Йо/ьо)сипа є розмал(йо/ьо)вка і кол(йо/ьо)рові олівці. А в Л(йо/ьо)ні — л(йо/ьо)дяники та (йо/ьо)гурт.

16.   Позмагайтеся, хто більше назве слів із буквосполученням *йо*.





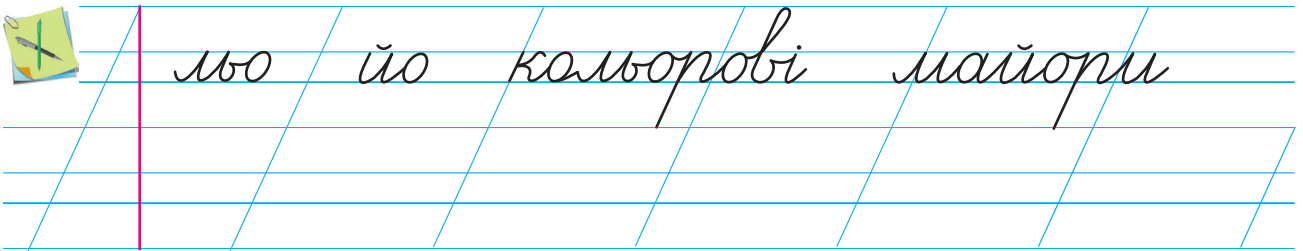
17.



1. Відгадай, які квіти «заховалася» в ребусі.
2. Побудуй модель слова-відгадки.



3. Зіскануй QR-код і переглянь відео.



18.



- Проведи мовне дослідження, як правильно перенести слова з **ьо**, **йо** з рядка в рядок.

**Крок 1.** Уважно розглянь, як перенесли слова. Зверни увагу, чи розривають сполучення букв **ьо**, **йо**.

ко-ль**о**рові  
ко**ль**о-рові

ма-й**о**ри  
ма**й**о-ри

**Крок 2.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



Буквосполучення **ьо**, **йо** при переносі слова з рядка в рядок **не розривають**.

19.

- Порівняй буквосполучення **йо** та **ьо** за планом.

відмінне    спільне    відмінне

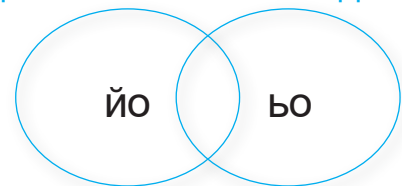
1. Різні / спільні букви в буквосполученнях.

2. Утворює / не утворює склад.

3. Пом'якшує / не пом'якшує попередній приголосний.

4. Стоїть / не може стояти на початку складу або слова.

5. Є / немає слів з буквосполученням в українській мові.



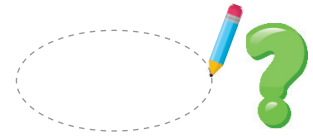
20. Обведи слова, правильно поділені для переносу. Поясни свій вибір.

Ма-йоріє, май-оріє, майо-ріє, майорі-є.

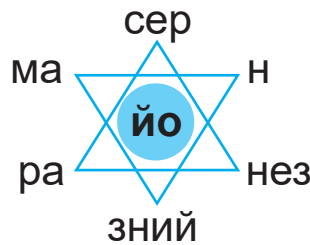
Пе-ньочок, пень-очок, пеньо-чок, пеньочо-к.

Га-йок, гай-ок.

Пра-цьовите, праць-овите, працьо-вите.



1. Утворіть слова.
2. Запишіть, поділяючи їх для переносу. Перевірте правильність виконаної роботи одне в одного.



Handwriting practice lines consisting of a grid of blue lines with a vertical pink line on the right side.



1. Склади прислів'я. Як ти їх розумієш?

4 суботи.      2 до      1 Роботи —      3 сьомої

2 пізньому      4 кланяється.      3 не      1 Ранній

2. Запиши виділені слова, поділяючи їх для переносу.

Handwriting practice lines consisting of a grid of blue lines with a vertical pink line on the right side.

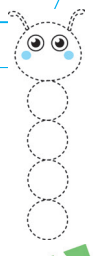


Зафарбуй відповідну комірку.

так

Чи можна розривати  
буквосполучення **ьо, йо**  
при переносі слова з рядка в рядок?

ні



## ПОДОВЖЕНІ М'ЯКІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

24.  Випиши пропущені букви. Склади з них слово.

?асник, радісн?й, допи?ливий, Укр?їна, вересе?ь, лі?ійка, неділ?.

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○



и н ня ння читання читач

25.  Досліди, скількома буквами позначають на письмі м'який подовжений звук.

**Крок 1.** Назви п'ятий звук у слові *читання*.

- а) голосний чи приголосний;                      б) м'який чи твердий;  
в) чи подовжений він?

**Крок 2.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



**М'який подовжений звук** на письмі позначають **двома однаковими буквами**.

**У звуковій моделі** м'який подовжений звук позначають **=:**.

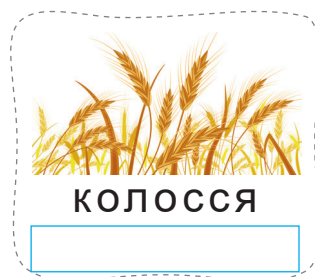
26. 1. Обведи букви, які позначають подовжені приголосні. Прочитай, правильно вимовляючи подовжені звуки в словах.

=	=:	=	=:
Леся	волосся	неділя	гілля
Катя	багаття	вишня	знання

2. Спиши слова з м'якими подовженими звуками.

Blank handwriting lines for copying words.

27. Обведи букви, що позначають подовжені приголосні. Під кожним малюнком побудуй його звукову модель.



28. Зміни слова за зразком і запиши парами. Підкресли букви, що позначають подовжені звуки.

Насінина, промінь, колос, камінь.

**Зразок.** Насінина — насіння.

Blank handwriting practice lines for task 28.

29. Спиши, розкриваючи дужки.



Чита(н/нн)я, натхне(н/нн)я, цуце(н/нн)я, коше(н/нн)я, І(л/лл)я, те(л/лл)я, ди(т/т)я, ши(т/тт)я.

Blank handwriting practice lines for task 29.

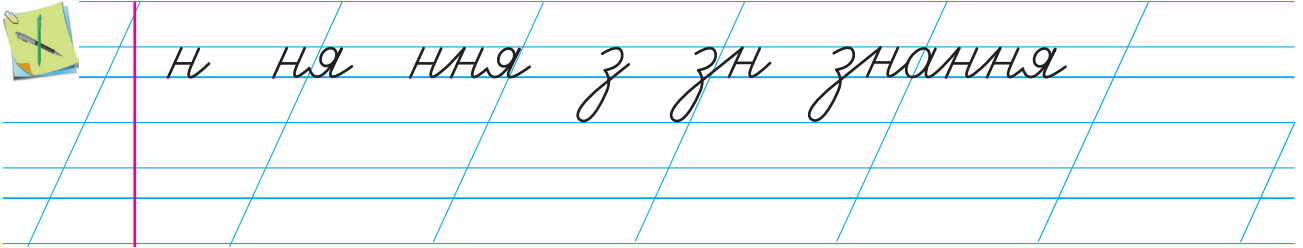
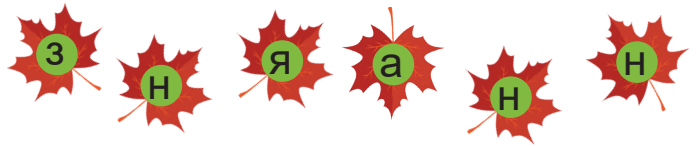
30. З'єднай слова зі складами, які «заховалися».



ся корі ння сся  
 воло ччя обли ття ста  
 тя дослідже ня смі



31. Утвори та запиши слово.



32. Проведи мовне дослідження. Поміркуй, як поділити на склади слова з м'якими подовженими звуками.



Крок 1. Умовно познач звуки в слові знання.

Крок 2. Поділи слово на склади.

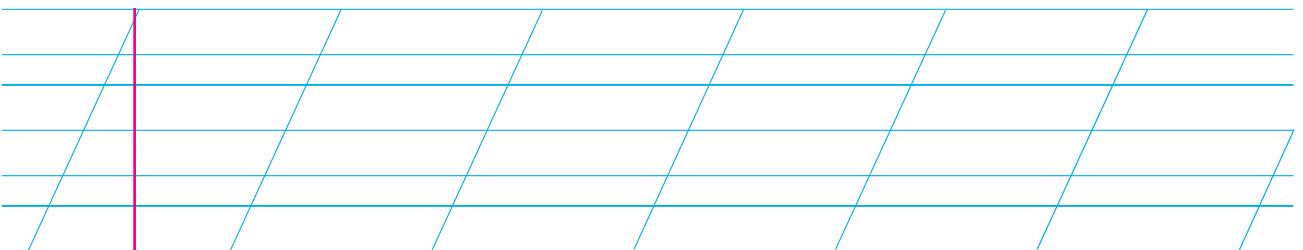
Крок 3. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



Слова з подовженими м'якими приголосними на склади поділяють так: зна ння.

33. 1. Прочитай та запиши слова. Поділи їх дужками на склади.

Шиття, миття, уміння, старання, речення.



2. Обговоріть, чи правильно поділені слова на склади. Доведіть свою думку.

34. 1. Зіскануй QR-код та послухай оповідання. Що тобі в ньому сподобалося?

2. Дай відповіді на запитання.

1. Який настрій був в Андрійка?

2. Кого він побачив? Який був хлопчик?

3. Що зробив Андрійко, щоб настрій малюка покращився?

3. Який, на твою думку, настрій у людей, що роблять добрі справи?



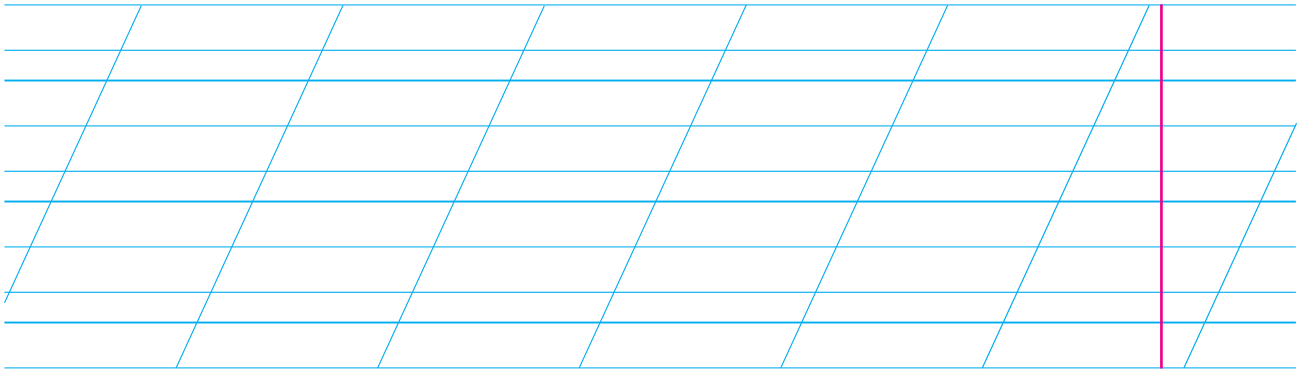
4. Поділи виділені слова дужками на склади.

**Осінній** день, поставив **запитання**, радій **життю**.

35. 1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

1. Сумлі(н/нн)я — найкращий порадник. 2. До доброї криниці стежка утоптана. 3. Людина без друзів, мов дерево без корі(н/нн)я.

2. Спиши прислів'я зі словами, у яких є подовжені приголосні.



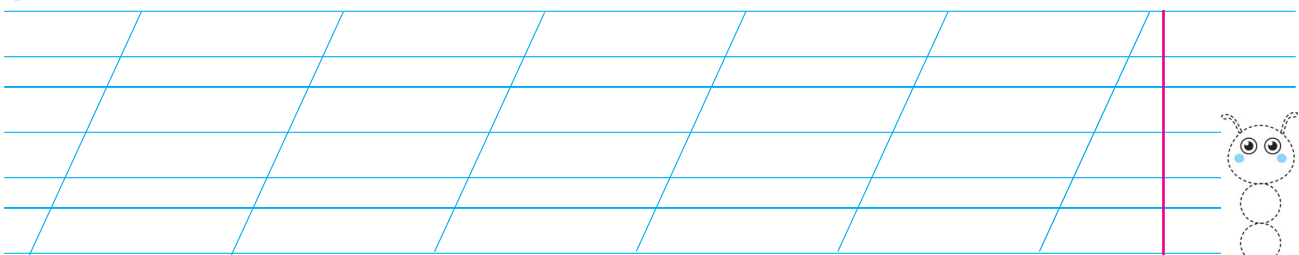
3. Поділи слова з подовженими приголосними дужками на склади.

36. 1. Установи відповідність між тлумаченнями, словами та їх моделями.

тверда горюча речовина	приладдя		
передавання й засвоєння знань, навичок	вугілля		
предмети, які використовують під час навчання	навчання		



2. Спиши слова з подовженими приголосними.



37.  Чого ти сьогодні навчився / навчилася на уроці?



## Урок розвитку мовлення «Коли немає змоги зателефонувати»



38. 1. Прочитай і відгадай загадку.

Дивну скриньку носить Толя —  
з неї чути голос Олі.

Толя скаже лиш: «Привіт!» —  
«Здрастуй», — чує він за мить.

*Леся Вознюк*



2. Обговоріть, яке основне призначення телефона. Як може телефон стати в пригоді, коли треба щось повідомити, а зателефонувати незручно?



3. Розгадай ребус.




39. Досліди, як потрібно писати sms.

**Крок 1.** Прочитай sms.

1. Привіт! Зателефоную завтра після обіду. 2. Вибач, говорити не можу. 3. Дякую. 4. Автобус прибуває о 16.00.

**Крок 2.** Зверни увагу, чи в кожному повідомленні є вітання.

**Крок 3.** Зверни увагу, чи є підпис.

**Крок 4.** Зроби висновок.

40.

1. Прочитай текст. Після кожного речення став позначку.



— я це знав / знала



— я цього не знав / не знала



— це суперечить тому, що я знаю



— я хочу про це запитати

Sms — це речення або невеликі тексти, які надсилають мобільним телефоном.  Їх використовують, коли потрібно передати комусь ту чи ту інформацію, проте незручно зателефону-



вати.  Повідомлення треба писати грамотно, коротко, добираючи найбільш доречні слова.

2. Що цікавого ти дізнався / дізналася?
3. Спиши останнє речення.

Blank handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right side.

41. 1. Зіскануй QR-код, прослухай та пригадай казку «Вовк і семеро козенят».



2. Виберіть ситуацію, коли потрібно написати повідомлення.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Хто я?	Для кого я писатиму текст?	У якому форматі я напишу текст?	Про що я напишу?

**Зразок.**

**Роль.** Коза.

**Аудиторія.** Козенята.

**Формат.** Sms.

**Тема.** У лісі вовк. Будьте обережні!



42. Чого ти сьогодні навчився / навчилася на уроці?

\* [https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_Ch2-s17](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_Ch2-s17)



43.



Вправа «Квест».

1. Обведи зазначені букви. 2. Склади із них слово.

				
виноград	подушка	береза	черепаха	вишня
8 4	1 2	1 6	1 2	4 4 5



поб<sup>а</sup>чення — зу<sup>с</sup>стріч  
до поб<sup>а</sup>чення — до зу<sup>с</sup>стрічі



ачен ння до побачення

44.



Проведи мовне дослідження. Поміркуй, як потрібно переносити слова, у яких є подовжені приголосні.

**Крок 1.** Зверни увагу, чи розривають при переносі слова букви, які позначають подовжені приголосні звуки.

узбере-**жж**яузбере**ж-ж**ядослідже-**ння**досліджен**н-ня**

**Крок 2.** Зверни увагу, чи розривають при переносі слова сполучення приголосного і голосного.

**Крок 3.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



Слова з подовженими м'якими приголосними звуками можна **переносити по-різному**.

Сполучення приголосного і голосного **розривати не можна**.

45.

1. Які осінні прикмети ти знаєш? Прочитай і принагідно перевір прикмети осені.

1. Багато ягід на горобині — про(л/лл)ю-  
ться рясно дощі осі(н/нн)і. 2. Ра(н/нн)ьої осені  
випаде сніг — ра(н/нн)я весна переступить поріг.  
3. Павути(н/нн)ячко літає — осінь літо проводить.

Наталя Карпенко



2. Випиши слова з подовженими м'якими приголосними та поділи їх для переносу.

46. 1. З'єднай слова верхнього рядка зі словами нижнього рядка так, щоб утворилися сполучення слів.

цікаве

шкільне

нове

легке

змагання

навчання

завдання

взуття

2. Запиши сполучення слів. Слова з подовженими приголосними поділи для переносу одним зі способів.

**Зразок.** Цікаве завдан-ня.

47.  Закресли слова, неправильно поділене для переносу.

реч-ення

запит-ання

речен-ня

запи-тання

запитан-ня

запита-ння

рече-ння



## ДЗВІНКИ ТА ГЛУХІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

48.



Вправа «Квест».



1. Обведи зазначені букви.
2. Склади із них слово.



ме ет предмет



предмѐт

49.

Виконай завдання на вибір.

- Допиши речення.

У школі ми вивчаємо такі предмети: математику, ... .

- Запиши чотири назви предметів, які є в класній кімнаті.

50.

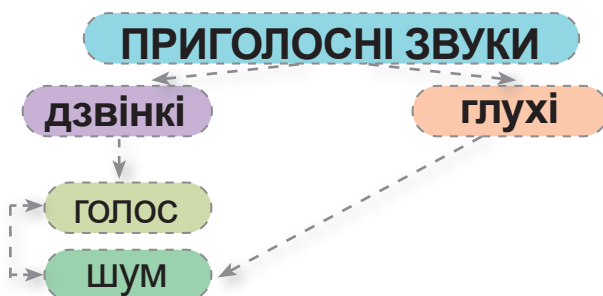


Проведи мовне дослідження. Пригадай, як розрізнити дзвінки та глухі приголосні звуки.

**Крок 1.** Вимов приголосні звуки в слові *предмет*.

**Крок 2.** Порівняй за гучністю звуки [д] і [т]. Для цього закрив долонями вуха і вимов звук [д], а потім [т]. Якщо у вухах дзвенить, то це дзвінкий приголосний звук. А якщо не дзвенить? Який це звук?

**Крок 3.** Зроби висновок. Порівняй його зі схемою.



Щоб запам'ятати букви, які позначають глухі приголосні звуки, вивчи фразу: **Ц**ап **х**оче **ф**іста**ш**ки.

51. Розглянь таблицю. Запам'ятай.



Деякі дзвінки і глухі приголосні **утворюють пари**:

Дзвінки	[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	[г]	[г']
Глухі	[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[х]	[к]

А ось ці дзвінки приголосні **не мають** парних глухих:

[в] [л] [л'] [м] [н] [н'] [й] [р] [р']

Не утворює пари і глухий приголосний **[ф]**.

52. **Гра «Знайди пару».** Добери і упиши слово за зразком. Чим відрізняються перші букви в поданих і дібраних словах?

**Зразок.** Злива — слива.

Діло — , ґава — , дам — .

53. 1. Прочитайте і відгадайте загадку. Розкажіть одне одному, що ви знаєте про слово-відгадку.

На городі кущ росте, ягідки на нім червоні,  
білим цвітом він цвіте, зібрані в красивім гроні.



*Володимир Верховень*

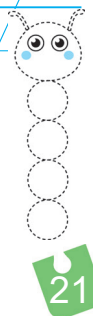
2. Спиши.

3. Підкресли у вірші букви на позначення лише глухих або лише дзвінких приголосних звуків.

Handwriting practice grid with slanted lines for letter formation.

54. Пригадай дзвінки та глухі приголосні звуки. Обведи «зайве» слово. Обґрунтуй свій вибір.

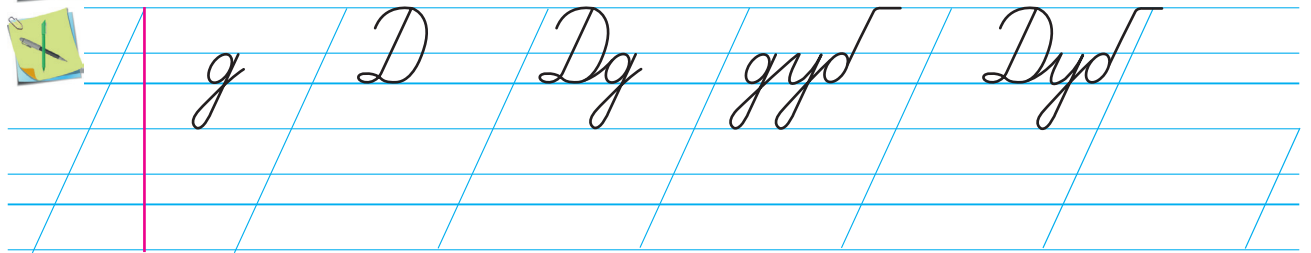
В'яз, граб, явір, осика, верба.



55.



Який предмет із зображених «зайвий»? Чому?



**Дзвінкі** приголосні звуки в кінці складів потрібно вимовляти **дзвінко**.

56.

Утвори слова. Правильно вимовляй дзвінкі приголосні в кінці складу.

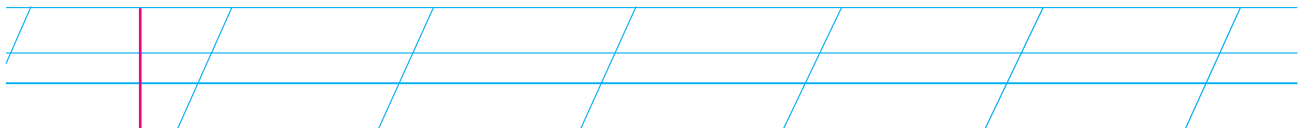
ду -> б  
гри -> б  
голу -> б

ме -> д  
виногра -> д  
шокола -> д

57.

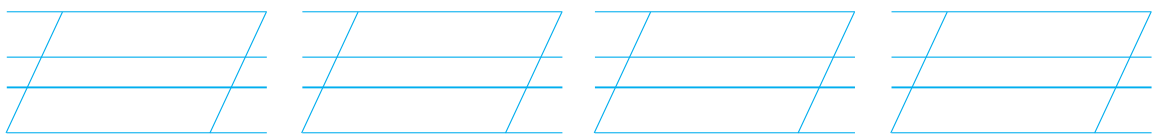
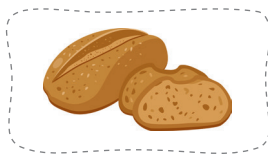
Добери за зразком слова до поданих. Правильно вимовляй дзвінкі приголосні в кінці складу. Запиши дібрані слова.

Ножик, садок, коржик. **Зразок.** Дідусь — дід.



58.

1. Назви зображені предмети, чітко проговорюючи дзвінкі приголосні звуки в кінці слів. Підпиши малюнки.



2. Побудуй звукову модель слова **жолудь**.

59.

1. Прочитай речення, чітко вимовляючи виділені парні дзвінкі та глухі приголосні звуки в словах.

1. Не було ваз. Не було вас. 2. У мене гриб. У мене грип.  
3. Багато кіз. Багато кіс.

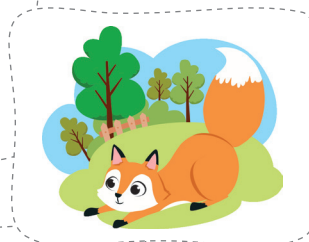
2. Спиши. Підкресли букви, які позначають парні дзвінки та глухі приголосні звуки.


60. 1. Прочитай скоромовки, правильно вимовляючи дзвінки приголосні в кінці складу та слова.

1. Уселюдно усеїд  
з'їв усе, чого не слід.



2. Плиском\* лис по лісу ліз,  
потім плигом плигнув вниз.



*Галина Мирослава*

3. Дзьобнув хлібця горобець,  
дзьоб обтер об стовбурець.



*Грицько Бойко*

\* Пліском — поповзом.

2. Спиши одну скоромовку або запиши з пам'яті. Підкресли букви, що позначають дзвінки приголосні звуки в кінці складу та слова.




3. Обміняйтеся посібниками і перевірте написане.



61. Обведи букви, що позначають дзвінки приголосні звуки в кінці складу.

Голуб, різке, мозковий, мед, портрет, вуж, бачиш, ложка, абрикос, газ.





## Урок розвитку мовлення «Заячі забави»

62.



1. На місці букв та буквосполучень, що позначають приголосні звуки, встав букви, які позначають парний дзвінкий чи глухий приголосний звук. Прочитай слово і побудуй звукову модель до нього.



заяць ух вухань



за́єць

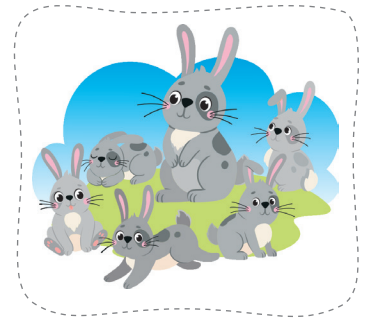
2. Що тобі відомо про зайців? Зіскануй QR-код та переглянь відеоролик.



63.

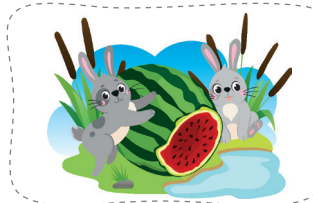
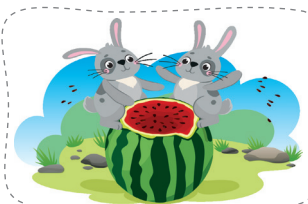
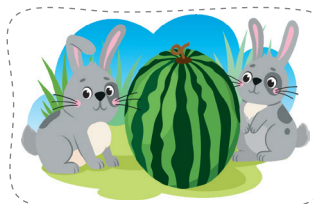
- Прочитай текст. Що нового про зайців ти дізнався / дізналася?

У зайчихи наприкінці весни народжуються зайченята. У кожної самки від одного до дев'яти дитинчат. Вони такі малесенькі! Масою приблизно сто грамів. Ці малята вже мають шерсть, усе бачать і навіть бігають! Та так швидко, що через декілька днів після народження їх важко наздогнати.



64.

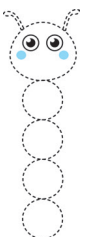
- Розглянь уважно малюнки. Склади казку (усно).



65.



- Знайдіть разом з рідними цікаву інформацію про зайців.



## АПОСТРОФ

66.  Гра «Дешифрувальник».

**Код:** 1б, 2в, 1г, 2а, 1а, 2б, 1в, 1г.

	а	б	в	г
1	н	п	ц	я
2	т	и	'	а



я п'я ця п'ятниця



Побудуй звукову модель слова.



п'ятниця

Запам'ятай його вимову та написання.

67.  Досліді, коли ми ставимо апостроф у словах.

**Крок 1.** Після яких букв стоїть апостроф? Обведи їх.

об'їзд, в'юн, п'є, торф'яний  
солов'ї, комп'ютер, м'яч, пір'їна

**Крок 2.** Які звуки позначають букви **б, п, в, м, ф, р** у виділених частинках слів?

- а) тверді приголосні;                      б) м'які приголосні.

**Крок 3.** Скільки звуків позначають букви **я, ю, є, ї** у виділених частинках слів?

- а) один;    б) два.

**Крок 4.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



Після букв **б, п, в, м, ф, р**, які позначають твердий приголосний звук, перед буквами **я, ю, є, ї**, які позначають два звуки **[йа], [йу], [йе], [йі]**, ставимо апостроф.



Щоб запам'ятати букви, після яких ставлять апостроф, вивчи фразу: **Мавпа Бруф.**

68. 1. Прочитай вірш. Як ти гадаєш, про що говоритиме сім'я?

На подвір'ячку, під в'язом,  
взя зібралася сім'я:  
відпочить, побути разом  
та послухать солов'я.

Надія Красоткіна

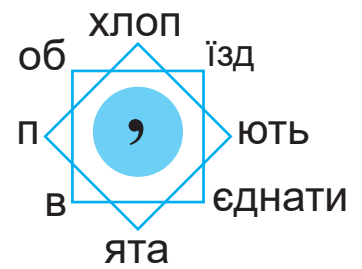


2. Випиши слова, у яких є апостроф.

Handwriting practice lines with a vertical pink line on the left.

3. Підкресли слово з апострофом, у якому 4 букви, 5 звуків.

69. Утвори та запиши слова з апострофом.



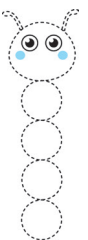
Handwriting practice lines with a vertical pink line on the left.

70. З'єднай кожне слово із його схемою.

Words and their corresponding schemes:

- в'є: [ - • = • ]
- багаття: [ - - • ]
- моє: [ = • = • ]
- полум'я: [ - • - • - ]

71. Що тобі відомо про апостроф?





72. 1. Прочитай слово за кодом.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
а	и	і	й	к	м	н	я	'

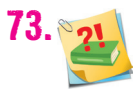
Код 1: 5, 1, 6, 9, 8, 7, 2, 4.



каміння

кам'яний

2. Пригадай, коли потрібно ставити апостроф.



73. Досліді, як правильно переносити з рядка в рядок слова з апострофом.

Крок 1. Уважно розглянь, як поділили слово на склади для переносу. Зверни увагу, чи відривають апостроф від попередньої букви.

бур'-ян

під'-їзд

ка-м'яний

Крок 2. Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



При переносі апостроф **не відривають** від попередньої букви.

74. 1. Прочитай і відгадай загадки, користуючись словами для довідки.

Що підніме і найменша дитина, а через хату не перекине і найсильніша людина? Їх не сіють і не жнуть, бо вони самі ростуть.

Слова для довідки: пір'їна, бур'яни.

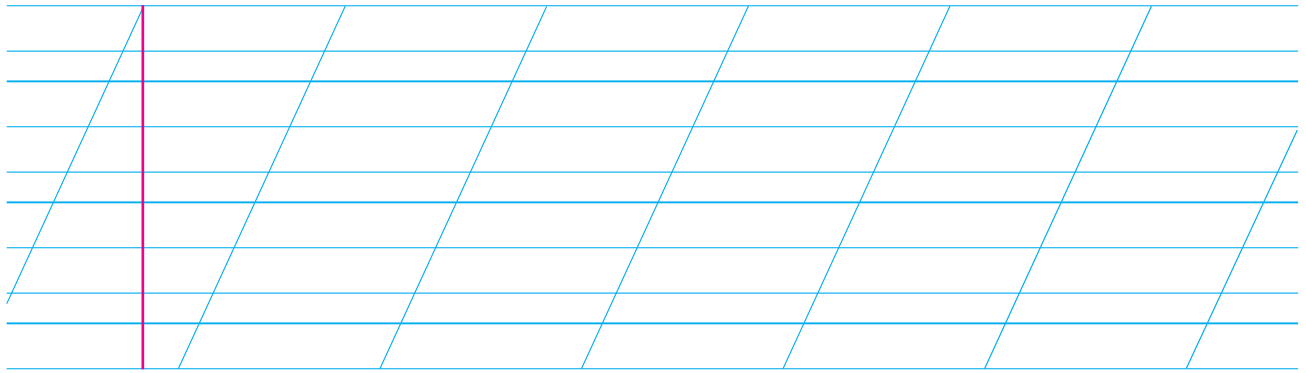
2. Поділи слова-відгадки для переносу в місці апострофа.

Blank handwriting lines for practicing the division of words with apostrophes.

75. 1. Спиши, розкриваючи дужки.

Наше подвір(')я невелике. Хлоп(')ята Дем(')ян і Мар(')ян випололи бур(')ян. Гарно!

Blank handwriting lines for practicing the removal of parentheses from the text.



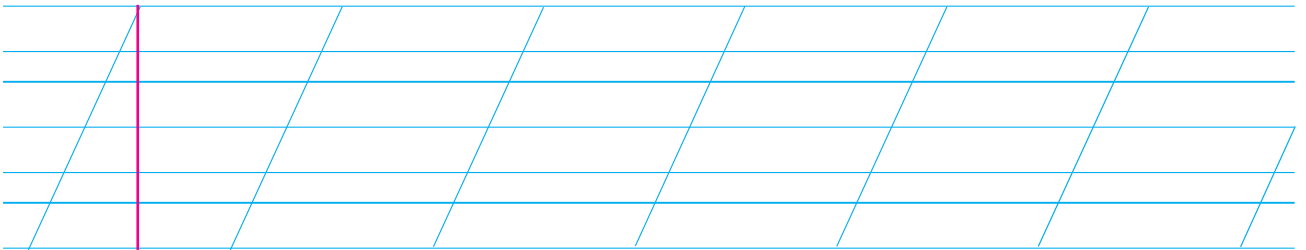
2. Поділи на склади для переносу одне зі слів з апострофом.



76. Постав, де потрібно, апостроф.



77.  Склади речення, у якому було б якомога більше слів з апострофом. Запиши.



78.  1. Зафарбуй відповідну комірку.

так **Чи відривають апостроф при переносі від попередньої букви?**  ні

2. Зафарбуй слово, правильно поділене для переносу.

голуб'ят-ко  голуб'-ятко  
 го-луб'ятко  голу-б'ятко

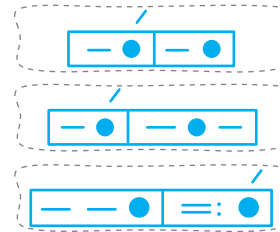
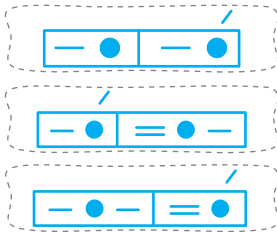




79. У якому рядку записані слова за алфавітом?

- А диня, груша, ківі
- Б вишня, лимон, персик
- В яблуко, абрикос, слива

80. З'єднай слова з відповідними схемами.



81. 1. ● Підкреслили букви, які позначають тверді приголосні звуки.  
● Обведи букви, які позначають м'які приголосні звуки.

дим — дім

син — синь

лак — ляк

рис — ріс

лоза — сльоза

луки — люки

2. Випиши двоскладові слова. Постав наголос.

Handwriting practice lines with a vertical pink line on the right side.

82. Запиши відповіді на запитання одним словом.

У вулику живуть \_\_\_\_\_

Початок річки — це \_\_\_\_\_

Я дивлюся на себе в \_\_\_\_\_

83. Спиши, розкриваючи дужки.

Батьків(ш/щ)ина, ви(ш/щ)иванка, (ш/щ)астя.

Handwriting practice lines with a vertical pink line on the right side.

Га(йо/ьо)к, бад(йо/ьо)рий, ма(йо/ьо)рці.

Handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the left.


84. Спиши, розкриваючи дужки.

У (з/дз)вониках (ж/дж)мелі гудут(ь),  
нектар б(ж/дж)ілки з квіток(ь) берут(ь).



Леонід Куліш-Зіньків

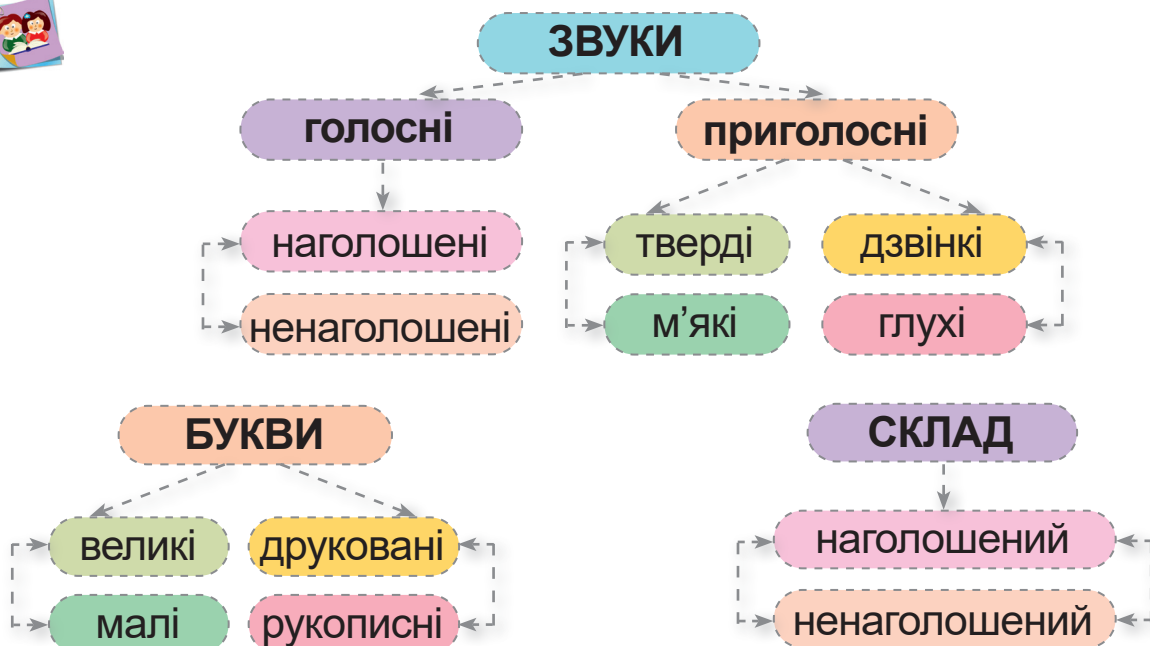


Handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the left.

85.  Запиши три слова з м'якими подовженими звуками або три слова з апострофом.

Handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the left.

86.   За схемами розкажіть одне одному про звуки / букви / склади / наголос в українській мові. Доповніть свою розповідь прикладами.





# СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА


## СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

87.  1. Склади і запиши речення. Як ти його розумієш?

2 слово 4 по 3 звучить

5 всьому 1 Українське 6 світові.


2. Полічи, скільки слів у реченні.

88.  1. Поміркуйте, для чого нам потрібні знання про слово.  
2. Розгляньте комікс. Що порадила Леся Юлі?





## Пригадай, як користуватися словником.

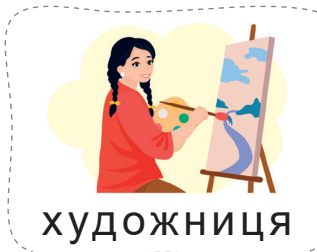
- Знайдіть у тлумачному словнику пояснення слова *золотомушка*.
- Де ще можна довідатися про золотомушку?
- Зіскануйте QR-код та перегляньте відеоролик.



зо ал ам золотомушка

- 89.** 1. У народі кажуть: «Птаха пізнають по пір'ю, а людину — по мові». Розглянь малюнки. Скажи, які слова вживають люди цих професій.

**Слова для довідки:** файли, будинок, картина, комп'ютер, поле, ремонт, зерно, цегла, програма, кольори, трактор, виставка.



2. Вибери назву однієї з професій. За зразком запиши слова, які використовує в мовленні людина однієї з професій.

**Зразок.** Програма, файли, комп'ютер — програмістка.

Blank handwriting lines for practicing the words from the example.

- 90.** Знайди в тлумачному словнику три незнайомі тобі слова. Прочитай, що вони означають. Запиши їх.

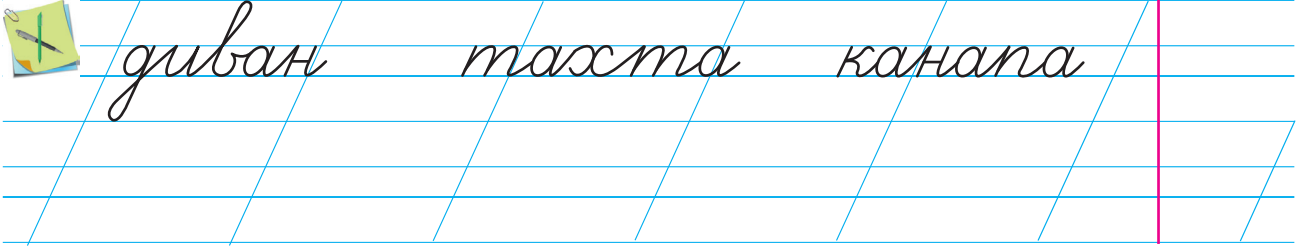
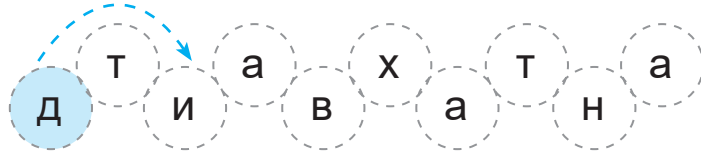
Blank handwriting lines for practicing finding and writing unknown words.

- 91.** Коли може стати в пригоді тлумачний словник?





92. 1. Перестрибуючи через букву, прочитай слово.

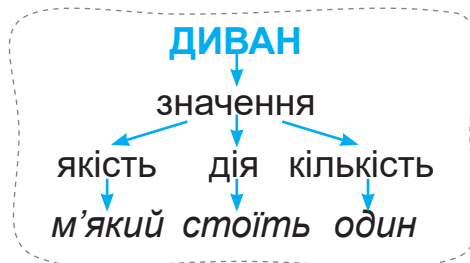
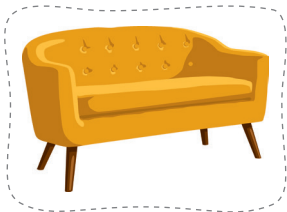


2. Знайди в тлумачному словнику значення слова *диван*.

93. Прочитай текст. Що нового ти дізнався / дізналася?

Ми розмовляємо українською мовою. А мова складається зі слів. Слова передають думки й почуття. Словом можна назвати предмет, його кількість, ознаку, дію. Кожне слово має своє значення. Значення слова — це той зміст, який вклали в нього люди.

Що краще ми знаємо і розуміємо значення слова, то глибше пізнаємо навколишній світ.



ДИВАН



94. Вправа «Ромашка Блума».



1. Про що йдеться в тексті?
2. Я можу помилитися, але, здається, наша мова складається зі слів?
3. Чи можна словом назвати предмет, його кількість, ознаку, дію?
4. Де можна дізнатися про значення слова?
5. Чи впевнені ви, що кожне слово має своє значення?
6. Що ви розкажете про значення слова *диван*?

95. 1. Відгадай загадки Людмили Паніченко.



1. Кошик білий, жовта кашка — у траві цвіте ...  3. Бантик вгору полетів, покружляв й на сонях сів.
2. У звірка довгасті вуха,  4. Перекинувся через ліс різнобарвний диво-міст.
- а на зиму — два кожухи.

2. Опиши слова-відгадки за планом.



1. Кількість (**скільки?**) та назва предмета.
2. Якість предмета (**який він?**).
3. Дія предмета (**що робить?**).


**Зразок.** Одна ромашка. Біла. Цвіте.


96. 1. Прочитай текст, добираючи з довідки слова для називання предметів, якості, дій, кількості.

На сосновій гілочці сидить (**хто?**) ... . Вона (**що робить?**) ... горішки. (**Скільки?**) ... лосів їдять (**яке?**) ... сіно.

**Слова для довідки:** білочка, гризе, п'ять, смачне.

2. Спиши одне утворене речення (на вибір).


97.  Що ти можеш розказати про значення слова?



## Урок розвитку мовлення «У динопарку»

98. Розгадай ребус.



Ди ди оз ав динозавр

99. Обговоріть назви комірок таблиці. Заповніть першу та другу колонки на окремому аркуші.

Знаю

Хочу дізнатися

Дізнався / дізналася

100. 1. Прочитай. Що ти дізнався / дізналася? Що б ти ще додав / додала до розповіді?

За розміром динозаври були набагато більші від сучасного слона. Їхнє тіло вкривала товста шкіра. Вони мали довгу шию, а голова була схожа на зміїну. Очі динозавра могли повертатися в різні боки. Довгий хвіст нагадував крокодилячий. По всій довжині тіла був наріст.

*Валентина Романова*



2. Дізнайтеся більше про динозаврів.

101. Здійсни віртуальну прогулянку динопарком.



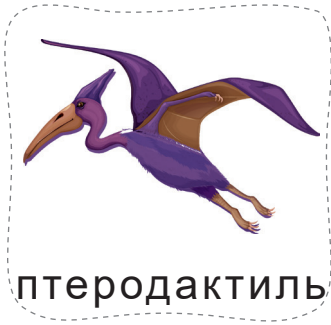
\* [https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_Ch2-s35\\_1](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_Ch2-s35_1)

\*\* [https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_Ch2-s35\\_2](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_Ch2-s35_2)

\*\*\* [https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_Ch2-s35\\_3](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_Ch2-s35_3)

102. Розкажи про відвідування динопарку за малюнками та запитаннями.

1. Де відпочивала родина?
2. Яких динозаврів бачили? Чим вони цікаві?



3. Як діти та дорослі розважалися?



4. Які враження після відвідування динопарку?

103. Запиши, чим сподобалася / не сподобалася тобі віртуальна мандрівка до динопарку.


104.   Заповніть третю колонку таблиці.

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався / дізналася
------	----------------	----------------------





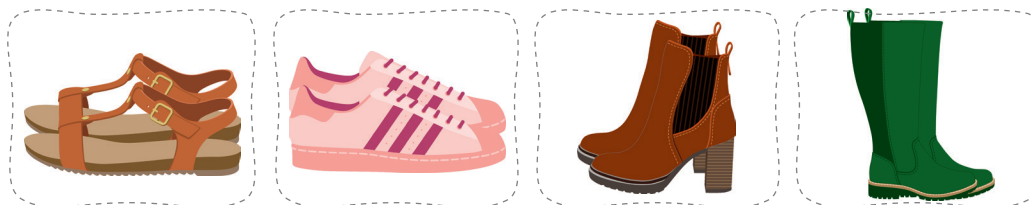
## ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ СЛІВ

105.



Досліді, у які групи можна об'єднувати слова.

**Крок 1.** Розглянь малюнки, назви предмети. Яке спільне значення мають слова, що називають ці предмети?

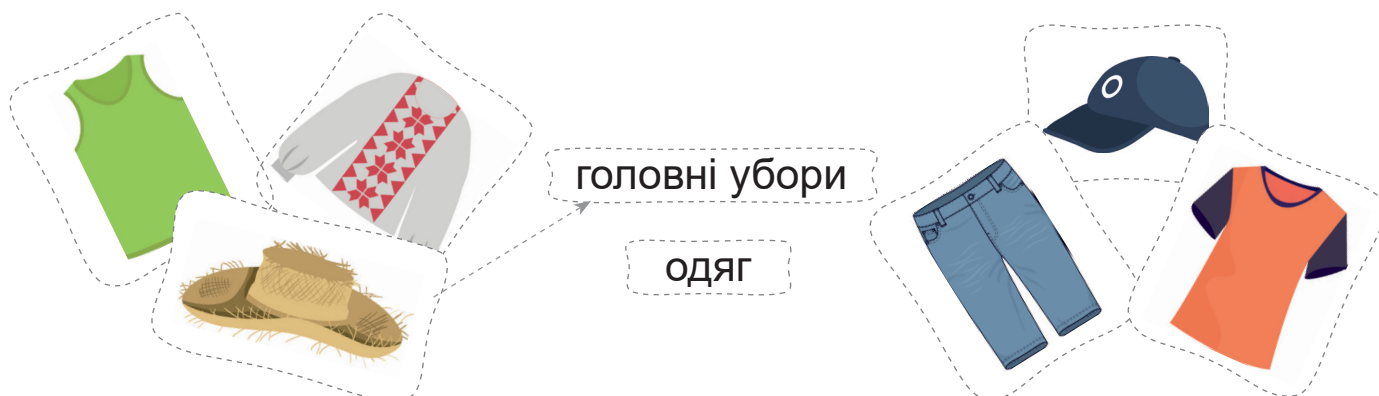


**Крок 2.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



Слова можна об'єднувати в **тематичні групи**.

Слова в тематичній групі мають спільне значення.



106.

1. Зіскануй QR-код та прослухай українську народну пісню «Ходить гарбуз по городу». Назви гарбузових «родичів», яких можна об'єднати в тематичну групу.



2. Запишіть тематичну групу слів, що об'єднує гарбузових «родичів». Перевірте одне в одного, чи всіх «родичів» ви записали.


\* [https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_Ch2-s37](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_Ch2-s37)

107. 1. Устав, де потрібно, **ь**. Випиши слова — назви предметів однієї тематичної групи.

Волошка, верба, тополя, мал○ва, мак, в'яз○, ромаш○ка, красоля, ялиця, віл○ха.

2. До якої тематичної групи належать ці слова?

108. 1. Відгадай тематичну групу за першим словом.



Виделка, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ — це \_\_\_\_\_.



Борщ, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ — це \_\_\_\_\_.




Бузок, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ — це \_\_\_\_\_.

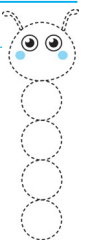
2. Запиши на вибір слова однієї тематичної групи за зразком. За потреби користуйся словами для довідки.

**Зразок.** Виделка, ложка, миска — це посуд.

**Слова для довідки:** млинці, посуд, калина, каструля, вареники, ложка, склянка, малина, галушки, ожина, страви, кущі.

109.  Запиши назви предметів тематичної групи «Пори року».

110.  У які тематичні групи можна об'єднати слова — назви товарів магазину біля твого дому? Назвй.

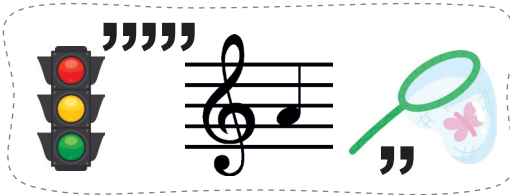




111.



Розгадай ребус.



ві ля яч ок світлячок

112.



1. Прочитайте слова для довідки. Доповніть ними казку.

**Слова для довідки:** жучок, важко, світить, блискавка, життя, світлячком.

### Світлячок (скорочено)

Жив собі на дереві \_\_\_\_\_. Він був таким малесеньким та прозорим, що помітити його було \_\_\_\_\_. Набридло йому таке \_\_\_\_\_. Сів він і гірко заплакав.

Спочатку блискавка осяяла все навколо. А потім раптово потемніло небо, ударив грім. І прозорий жучок перетворився на золотого. Бо \_\_\_\_\_ подарувала світло хороброму жучкові.



Він і нині \_\_\_\_\_ темної ночі. Тому й прозвали його \_\_\_\_\_.

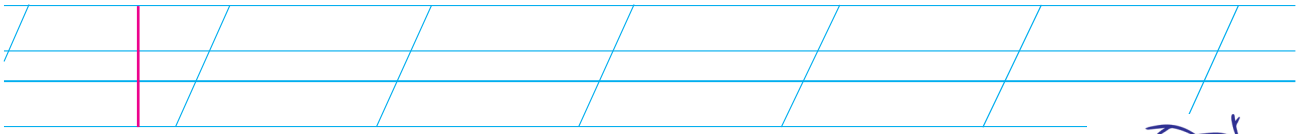
*Людмила Паніченко*

2. Доповни речення.

1. Жив собі ... . 2. Він був таким малесеньким ... . 3. Раптом потемніло ... . 4. І прозорий жучок ... . 5. Тому й прозвали ... .

3. Запиши два відновлені речення (на вибір).

Blank handwriting practice lines for writing the sentences.



1. Що ти знаєш про світлячків?
2. Переглянь. Що цікавого ти дізнався / дізналася?

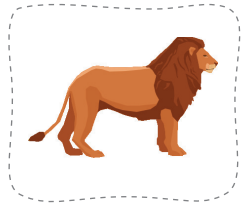
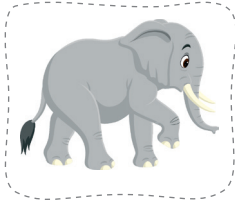


114. Розглянь малюнки. До порівнянь добери та додай потрібне за змістом слово — назву поданого зображення. Запиши утворені речення.

Колючий, як ... .

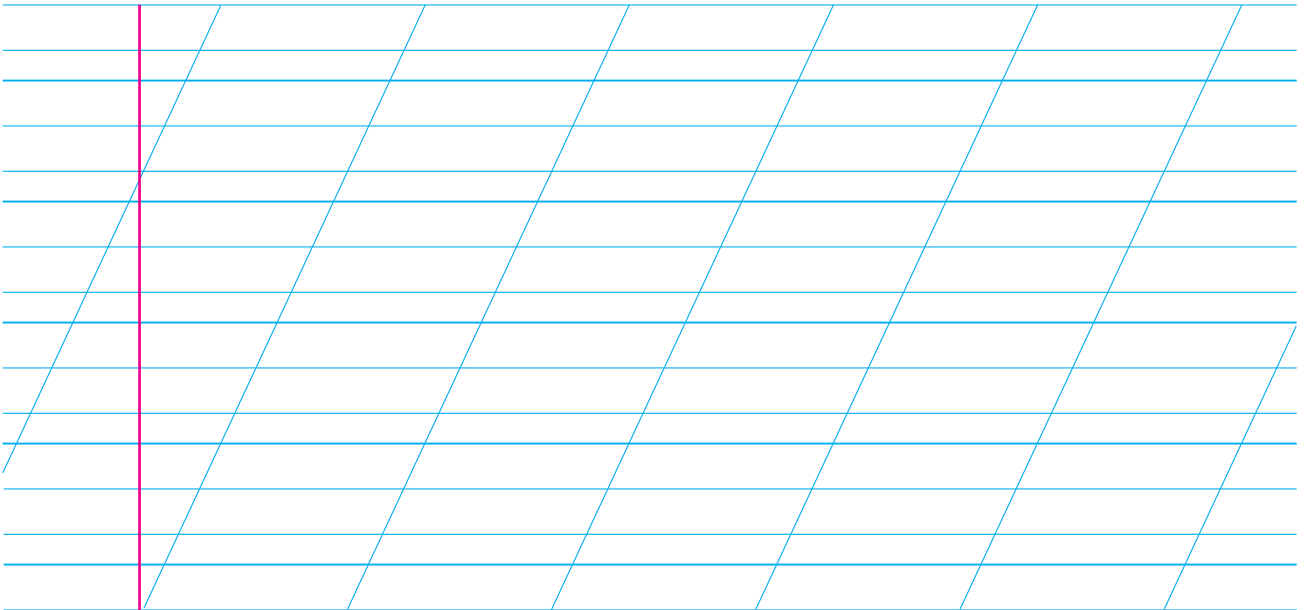
Боягузливий, як ... .

Хитрий, як ... .

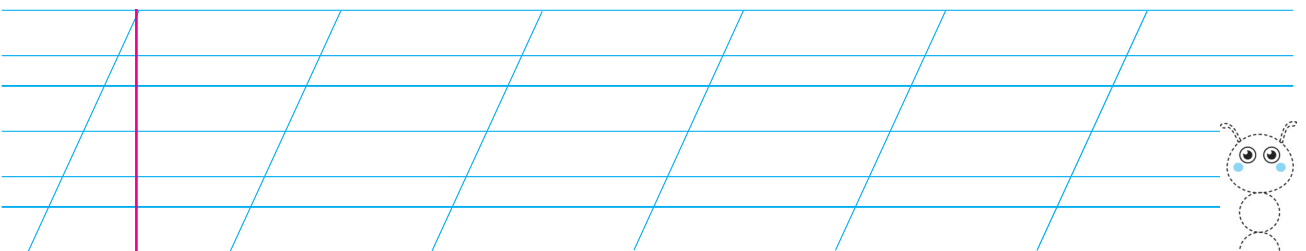


Великий, як ... .

Сильний, як ... .




115. Напиши назви комах, яких ти бачив / бачила в лісі.



116. Чого ти навчився / навчилася на уроці?

## СЛОВА, БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

117.  Випиши пропущені букви і прочитай слово.

 Ра?існий, п?друга, па?ір, нов?й, комп'ю?ер, те?ефón, гудз?к, ?ирáзно, дз?га, ліні?ка.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □



допитливий допитлива

118.  Проведи мовне дослідження.

**Крок 1.** Прочитай речення.

Діти були **допитливі** до всього. Вони дивилися допитливими оченятами на сніжинку.

**Крок 2.** Прочитай речення, у якому змінили виділене слово.

Діти були **цікаві** до всього. Вони дивилися допитливими оченятами на сніжинку.

**Крок 3.** Який текст тобі більше сподобався? Поясни чому.

**Крок 4.** Що означають слова **цікаві**, **допитливі**?

а) прагнуть усе дізнатися;      б) нічого не хочуть знати.

**Крок 5.** Зроби висновок:

а) це слова, близькі за значенням;  
б) це слова, протилежні за значенням.

**Крок 6.** Порівняй свій висновок із правилом.



В українській мові є слова, **близькі за значенням**.

Вони допомагають нам найбільш влучно описати предмет, явище, дію. Це робить мову виразнішою, гарнішою.

119.



1. Прочитайте слова та доведіть, що вони близькі за значенням.

1. Бавиться, розважається, грається.
2. Бажання, прагнення, забаганка.
3. Запах, аромат, пахощі.

2. Випиши (на вибір) два рядки слів, близьких за значенням.

Blank handwriting lines for writing answers to task 119.2.

120.

1. Прочитай вірш. Як по-різному авторка називає дощ? Підкресли ці слова.

### Дощ



Хмарка сонечко ховає,  
дощ легенький накрапає.  
Чорна хмара десь взялася,  
раптом злива почалася.  
І вода все заливає,



дощовиця не вгаває.  
Ливень, прóливень усюди,  
і не можуть вийти люди.  
Ось такий прогноз погоди —  
не буває без негоди.

*Надія Красоткіна*

2. Випиши слова, близькі за значенням до слова **дощ**, поділяючи їх, де можна, рисками для переносу.

Blank handwriting lines for writing answers to task 120.2.

121.

З'єднай пари слів, близьких за значенням.

сміється

бавляться

дім

доріжка

веселий

граються

радісний

стежка

регоче

будинок

122.



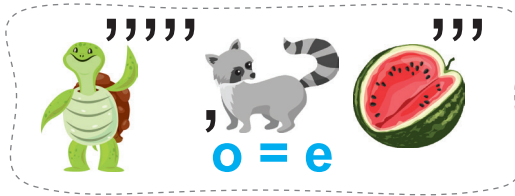
Знайди та викресли «зайве» слово. Поясни свій вибір.

Кажу, розповідаю, бігаю, розмовляю.





123. Розгадай ребус.



Побудуй звукову модель слова.

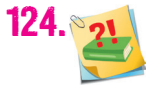


черне́тка

Запам'ятай його вимову та написання.



че ер ет тк чернетка



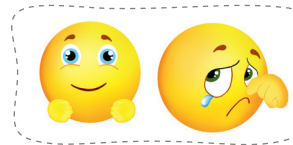
124. Проведи мовне дослідження. Поміркуй над значенням слів *чернетка* і *чистовик*; *радісний* і *сумний*. Закінч речення.

**Крок 1.** Слова *чернетка* і *чистовик*:

- а) близькі за значенням;
- б) протилежні за значенням.

**Крок 2.** Слова *радісний* і *сумний*:

- а) протилежні за значенням;
- б) близькі за значенням.



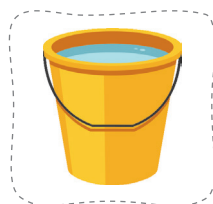
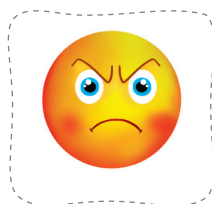
**Крок 3.** Зроби висновок. Порівняй його з правилом.



В українській мові є слова з **протилежним значенням**.

125. Добери і запиши протилежні за значенням слова.

добрий —	велике —
день —	важка —



126. 1. Прочитай уривок із вірша. Що нового ти дізнався / дізналася?

В будинку мешкали слова,  
жили собі щасливо.  
На кожному поверсі — по два:  
недбалий і дбайливий.  
А ще — веселий і сумний,  
гарячий і холодний,  
жили чистенький і брудний  
та ситий і голодний.

Валентина Бутрім



2. Випиши (за зразком) три пари слів, протилежних за значенням.

**Зразок.** Веселий — сумний.

Handwriting practice lines with a pink vertical line on the left and diagonal lines forming a grid.

127. 1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

Колос **повний** до землі гнеться, а порожній догори пнеться. **Густо** дивиться, та рідко бачить. **Скупий** складає, а щедрий споживає.

2. До виділених слів випиши слова, протилежні за значенням.

**Зразок.** Повний — порожній.

Handwriting practice lines with a pink vertical line on the left and diagonal lines forming a grid.

128. Прочитай слова «навиворіт». Добери до них протилежні за значенням.

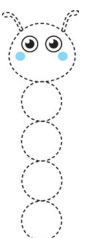
йинмет

ахит

ьтичвом

амиз

129. Чого ти навчився / навчилася на уроці?



## БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

130.  Гра «Дешифрувальник».

**Код:** 1б, 2б, 1а, 1б, 2а.

	а	б
1	а	т
2	р	е



ea tr театр у театрі



Побудуй звукову модель слова.

Запам'ятай його вимову та написання.



театр

131.  Проведи мовне дослідження. Що означає слово *театр*?

**Крок 1.** Прочитай, що означає слово *театр*.

**ТЕАТР. 1.** Вид мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами.

**2.** Приміщення, будинок, у якому відбуваються вистави.

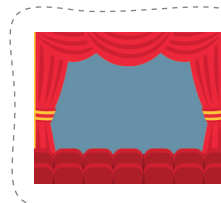
**Крок 2.** Скільки значень може мати слово?

а) одне;

б) кілька.

**Крок 3.** Зроби висновок.

Порівняй його з правилом.



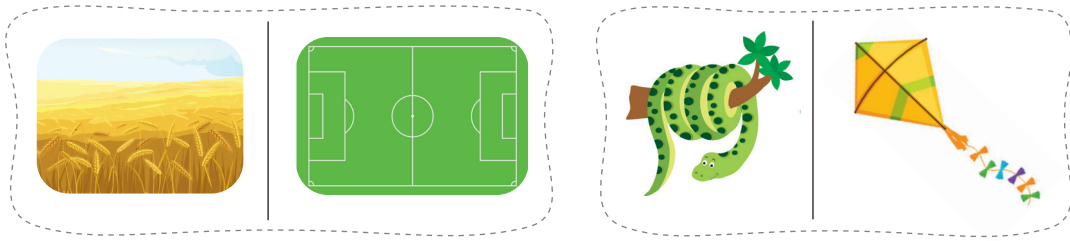
В українській мові є слова, які мають кілька значень. Такі слова називають **багатозначними**.



Всі значення багатозначного слова в тлумачному словнику подають в одній словниковій статті.

**ГРУША. 1.** Садове і лісове фруктове дерево з темно-зеленим цупким листям та плодами. **2.** Плід цього дерева.

132. 1. У тлумачному словнику знайдіть значення слів *голова, калина*.  
2. Що ви можете сказати про ці слова?
133. 1. Назви предмети, зображені на малюнках.



2. Склади й запиши речення з однією парою слів (на вибір).

Handwriting practice lines consisting of a vertical pink margin line on the left and several slanted blue lines forming a grid for writing.

134. 1. Прочитай уривок з оповідання.

### Крила



Травинка гойдалася просто перед моїми очима. І поки я обідав, по ній аж двоє **про-йшлося**.

Спочатку травинкою пробігла чорна мураха. Ось вона дохопилася до вершечка, погойдалася, погойдалася — та й плюхнула додолю.

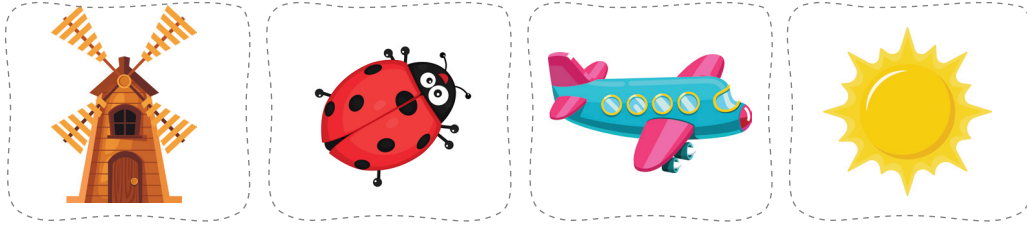
**А потім на травинку повільно почало здиратися сонечко — червона в чорну цяточку крапля. На вершечку сонечко теж погойдалося, погойдалося — та й... полетіло.**

Що то, коли є крила.

*Євген Шморгун*



2. Які багатозначні слова вживає автор в оповіданні? Поясни їх значення.




3. Із тексту випиши виділені речення.

Handwriting practice area with a grid of blue lines and a vertical pink margin line on the right.

4. Добери до слова, виділеного синім кольором, близькі за значенням слова. Запиши.

Handwriting practice area with a grid of blue lines and a vertical pink margin line on the right.

135.  Запиши три багатозначні слова. За потреби скористайся тлумачним словником.

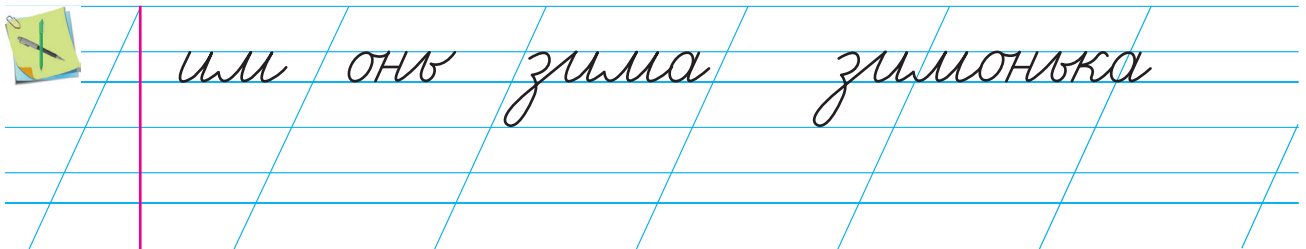
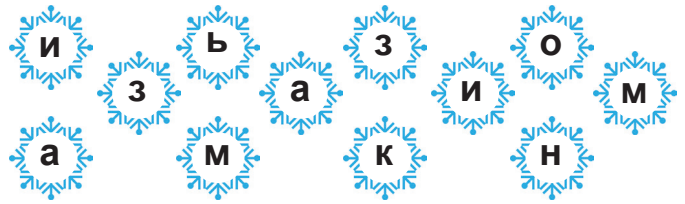
Handwriting practice area with a grid of blue lines and a vertical pink margin line on the right.

136.  Наведи приклади слів, які мають кілька значень.





## Урок розвитку мовлення «Тварини взимку»

137. Знайди і прочитай слова. Зафарбуй їх у різні кольори.



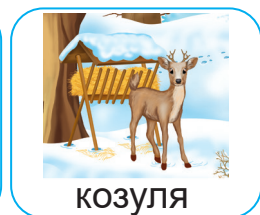
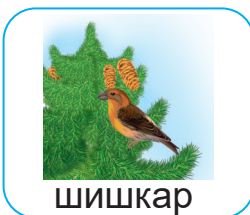
138. Прочитай початок розповіді. У якому значенні вжито виділені слова?

а) у прямому;                      б) у переносному.

**Помахала** осінь останнім пожовклим листям і **попрощалася** з нами. Не видно . Зрідка-зрідка виходить воно погуляти. Важкі  табунами бродять, небо застилають. Похолодало.

139. Розкажи, як зимують тварини взимку. За потреби використовуй слова для довідки.

**Слова для довідки:** спить, м'якеньке гніздечко, вилущує насіння, смакують, бруньки.



140. 1. Прочитай кінець розповіді. Знайди слова з переносним значенням.

Дихнув мороз, пробіг на срібних ковзанах річкою. Запурхали лапаті сніжинки. Прийшла сніжна зимонька.

Галина Демченко

2. Як ти можеш допомогти тваринам узимку?

141. Що корисного ти дізналася / дізнався сьогодні на уроці?





**вірші, казки, оповідання**



**вправи-ігри зі словами**



**тести**



**літературні дослідження**



**вправи з люстерком**



**медіатвори**



— Мамо, іде вже зима,  
снігом травицю вкриває.  
*Леся Українка*

### Умовні позначення



Підготуйся до читання



Послухай текст, переглянь відео



Читай для себе



Дай відповіді на запитання,  
проведи дослідження



Читай для когось



Словникова скарбничка



Виконай завдання письмово



«Ростомір» досягнень та емоцій:





✓ зафарбуй знизу вгору стільки частин «ростоміру», наскільки вдало, на твою думку, ти виконала / виконав завдання; ✓ намалюй ротик, що відображає твій настрій на уроці

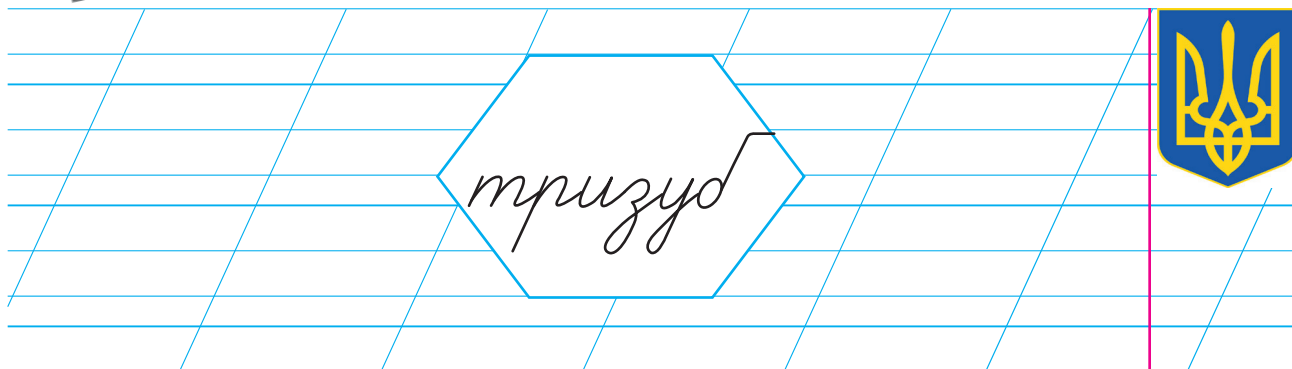


Іде кіт через лід  
чорнолапо на обід.  
Коли чує він: зима  
його біла підзива.


*Микола Вінграновський*

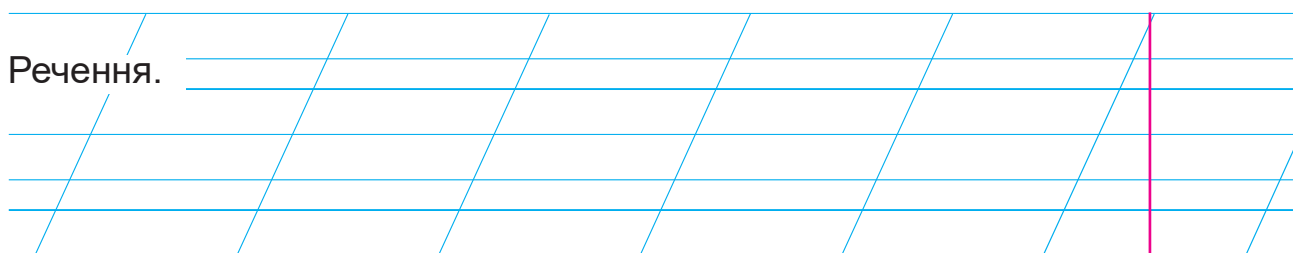
# УКРАЇНА — РІДНИЙ КРАЙ

-  Швидко відшукай та обведи слова.  
с герб п м прапор ме гімн гн прс символи
-  Склади тематичну «павутинку».



Слово дня — тризуб.

-  Підкресли (обведи) слова, близькі за значенням до слова **тризуб**.  
Символ, прапор, герб, знак, гімн, емблема.



- Народна мудрість вчить:

*Гербом дорожи — Україні служи.*

Ти погоджуєшся з цією думкою? Висловлюй свої міркування за зразком:


*Так (ні), я погоджуюся (не погоджуюся) із цією думкою. Я вважаю, що ..., тому що ... . Наприклад, ... . Отже, ... (зроби висновок).*

## Запам'ятай!

Гімн — урочиста пісня, прийнята як символ державної єдності.

Державний Гімн України, або Славень, — «Ще не вмерла України і слава, і воля...». Музика Михайла Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна».

Слухають і виконують гімн стоячи.

-  Віднови слова. Добери до них узагальнювальну назву.

м  к    в  л  шк     р  м  шк     ч  рн  бр  вц





8.  Прочитай вірш.

## УКРАЇНСЬКИЙ ВІНОЧОК

Квіточку до квіточки вправно я складаю,  
стрічечку до стрічечки у вінок вплітаю...  
Вишні цвіт і яблуні, лілію й калину,  
мак, ромашку, м'ятоньку, ружу, материнку,  
і волошки, й соняшник, і дзвіночки сині...  
Так багато квітів є в моїй країні!  
Вірність, ніжність, людяність у вінок вплітала,  
ласка материнська оберегом стала...  
Для краси дівочої заплету барвінок.  
У вінку завітчана, засміюся дзвінко!  
Ще й стрічки барвисті підберу як треба:  
жовту, ніби сонечко, синю, наче небо,  
як земля, коричневу і, як хліб, гарячу,  
магічну червону, рожеву на вдачу,  
мудру фіолетову, малинову щиру,  
вишиту біленьку, і зелену милу.  
У віночку дівчинка гарна, як калина,  
як найкраща квіточка, донька України.

*Тетяна Строкач*



● З ким / чим порівнює поетеса дівчинку у віночку? Підкресли.



Познач ✓ слова — назви квітів, із яких плетуть віночок.

- любисток
- барвінок
- лілія
- береза
- ружа
- айстра

- підсніжник
- чорнобривці
- верба
- калина
- м'ята
- лопух

- дуб
- яблуня
- тополя
- жито
- волошка
- жоржина



● **Попрацюйте разом.** Створіть лепбук «Символи України».



## Перевір свої знання за розділом «Україна — рідний край»



● Пригадай назви творів розділу. Хто їх написав? Заповни таблицю.

Україна — рідний край	
Вірші	Оповідання

- Який із творів тобі найбільше запам'ятався? Чим саме?
- Якими словами автори передавали свою любов, повагу, шанобливе ставлення до Батьківщини?
- Розкажи про свою малу батьківщину. Які видатні місця є у твоєму краї? Які відомі люди народилися у твоєму місті / селі?
- Василь Симоненко писав: *Можеш вибирати друзів і дружину, вибрати не можна тільки Батьківщину.*  
Чи погоджуєшся ти із цією думкою? Висловлюй свої міркування за зразком:  
*Так (ні), я погоджуюся (не погоджуюся) із цією думкою. Я вважаю, що ..., тому що ... . Наприклад, ... . Отже, ... (зроби висновок).*
- **Попрацюйте разом.** Позмагайтеся, хто швидше відповість на запитання.
  - Який куш є народним символом України?
  - Яких кольорів Державний Прапор України?
  - Урочиста пісня нашої держави — це ...
- Пригадай, як закінчуються прислів'я / приказки.
 


<ul style="list-style-type: none"> <li>● Без верби і калини немає ...</li> <li>● За рідним краєм ...</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Людина без Вітчизни ...</li> </ul>
---	---
- З'єднай частини прислів'їв / приказок і прочитай. Що їх об'єднує?
 

Та земля мила, Україна — мати, За морем тепліше,	●   ● ●   ● ●   ●	та вдома миліше. де мати народила. умій за неї постояти.
--	-------------------------	--





# ДО СВОГО РОДУ — ХОЧ ЧЕРЕЗ ВОДУ


9.  Прочитай слова швидко. Виділений склад вимовляй голосно.
- |      |        |         |
|------|--------|---------|
| мама | матуся | матінка |
| неня | ненька | ненечка |

● Поміркуй, як ще можна назвати маму.


10.  Послухай пісню Наталії Май «Мамочка моя».  
[https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_08](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_08)



● Кого або що ти собі уявляв / уявляла, коли слухав / слухала пісню?

11.  Запиши лагідні слова, якими можна назвати маму.

--	--	--	--	--	--	--


12.  Прочитай вірш.

## МАТУСЯ

Дарує ласку,  
ясну усмішку.  
А на ніч — казку,  
іще й потішку.  
До себе кличе  
м'яка подуся.  
І сон у вічі  
впуска матуся.

*Володимир Верховень*



-  ● З яким почуттям треба читати вірш?  
● Розкажи про людину, яка для тебе наймиліша й найрідніша.  
● Що дарує нам матуся?  
● Склади й запиши речення про маму.

--	--	--	--	--	--	--

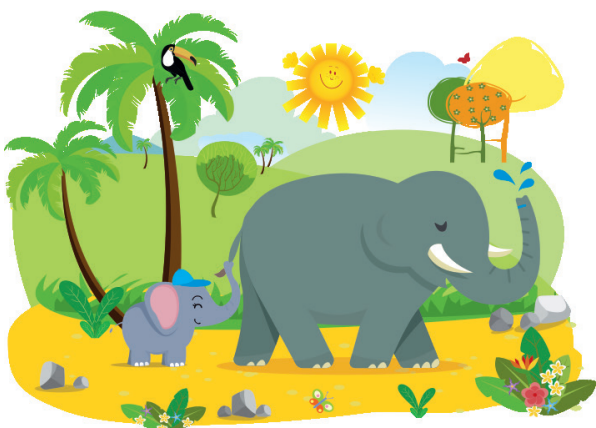


13.  Зі складів кожного рядка утвори слова. Навчися читати їх швидко.

ма	ка	сень	ту
ми	лі	най	ша
най	ша	ні	рід

14.  Прочитай текст.

### ЩОБ МАМА НЕ ГУБИЛАСЯ



У слоненяти на ім'я Хвостик постійно губилася мама. А все тому, що слоненя було дуже допитливим. То задивиться на лелеку в небі. То захоче спитати в птаха тукана, навіщо йому такий великий дзьоб. А мама за цей час відходить далеко й, звісно, губиться.

Якось Хвостик шукав маму аж три години. Він дуже злякався. А раптом мама не знайдеться? Тоді їй буде самотньо одній у савані\*. Слоненя навіть заплакало.

Коли мама знайшлася, вона була дуже схвильована. Ще б пак! Губитися — це ж зовсім невесело! Це кому завгодно може зіпсувати настрій.

Хвостик довго думав. Як же зробити так, аби мама не губилася? І нарешті вигадав. Тепер щоразу на прогулянці він міцно тримав маму хоботом за хвіст. Тепер уже мама нікуди не губилася. І Хвостик був за неї дуже радий!

*Юлія Каспарова*

\***Савана** — тропічний степ в Африці.

15.  Познач ✓ жанр прочитаного твору.

казка

вірш

оповідання

- Обведи слова, якими ти описав би / описала б твір.

цікавий

смішний

захопливий

нудний

страшний

незрозумілий

повчальний

пізнавальний

реалістичний

- Запиши, хто головні герої казки.

Blank handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right.



- Про що ти дізнався / дізналася з першого абзацу казки?
- Яким був Хвостик? Обґрунтуй свою думку рядками тексту.
- Чому мама хвилювалася?
- Що придумав Хвостик, щоб мама не губилася?
- Поміркуй, хто насправді завжди губився.

16.



Запиши слова чи вислови з твору, які були для тебе новими.

Blank handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right.

- Запиши одним реченням, про що ця казка.

Blank handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right.

- Виконай завдання на вибір.
  - Уяви, що ти — Хвостик. Розкажи про свою пригоду.
  - Уяви, що ти — мама Хвостика. Розкажи, що ти відчуваєш щоразу, коли Хвостика немає поруч.



Продовж ланцюжок слів за зразком.

- Моя мама (яка?) лагідна, ...
- Мій тато (який?) працьовитий, ...
- Мій дідусь (який?) турботливий, ...
- Моя бабуся (яка?) мудра, ...
- Мій братик (який?) серйозний, ...
- Моя сестричка (яка?) маленька, ...



17. Прочитай і доповни чистомовки.



Лі-лі-лі — книга на  
Аю-аю-аю — я її  
На-на-на — про дітей  
Ім-ім-ім — читати раджу


18. Прочитай оповідання.



## НАСТУСЯ І НАТУСЯ

Той день для Настусі був особливим. Бо вона вперше пішла до школи. Одягнула нову спідничку, вишивану сорочку і піджак. Мама заплела їй дві косички і прикрасила їх квітами зі стрічок.

Учителька посадила Настусю за одну парту із Натусею.

— Давай дружити! — сказала Настуся.

— Давай, — приязно усміхнулася їй Натуся.

Під час уроку, коли діти вчилися писати літери, Настуся помітила, що в Натусі ручка пише тонше і яскравіше, ніж у неї.

— Так нечесно! — вигукнула вона, вдаючи, що от-от заплаче.

— У тебе краща ручка. Я з тобою більше не буду дружити!

— Якщо хочеш, можемо помінятися, — спокійно відказала їй Натуся. — Візьми мою.

Вдоволена Настуся взяла ручку подруги й почала писати нею.

На перерві дівчата вирішили з'їсти по яблуку, які мами поклали їм у ранці.

— Так нечесно! — знову невдоволено скривилася Настуся.

— У тебе яблуко більше і червоніше. Я з тобою не дружу!

— Якщо хочеш, можемо помінятися, — знову сказала їй Натуся. — Візьми моє.

На наступній перерві дівчата вирішили погратися ляльками, які взяли із собою до школи. Але Настусі здалося, що Натусина лялька краща, ніж її. І Натуся знову запропонувала їй помінятися.

Коли закінчилися всі уроки, дівчат прийшли забрати їхні мами.

— Так нечесно!.. — вигукнула Настуся і вже хотіла знову вдатися, що заплаче, бо мама Натусі здалася їй молодшою і гарнішою, ніж її.

Але коли дівчинка подумала, що Натуся й цього разу запропонує їй помінятися, злякалася. Уявила, що її забере чужа жінка

і приведе в чужий дім, де не буде її улюбленого овочевого супчика й солодких сирників із курагою. Де її, можливо, ніхто не приголубить, не втішить, не назве своєю «маленькою принцесою». І враз дівчинці стало прикро й соромно за те, що вона увесь день заздрила своїй подрузі. Вона зрозуміла: все, що лежало в її ранці — ручки, яблуко, лялька — було найкращим, бо мама купувала все це спеціально для неї, з великою любов'ю і турботою. Ні, вона більше ніколи не буде ні з ким мінятися!

Настуся радісно побігла назустріч свої неньці, а тоді повернулася до Натусі і промовила з гордістю:

— Моя мама — найкраща у світі! І я її нікому не віддам!

Натуся лише усміхнулася їй. Звісно, вона б нізащо не запропонувала подрузі помінятися мамами. Бо теж вважала свою маму найкращою у світі.

*Анна Багряна*





Запиши, хто головні персонажі оповідання. Розкажи, якими ти їх уявляєш.



- Чому день був для Настусі особливим?
- Хто з дівчаток постійно вередував? Чому?
- З'єднай назви рис характеру з іменами дівчаток.

	●	відкрита	●	
	●	буркотлива	●	
	●	товариська	●	
	●	уперта	●	
Натуся ●	●	тактовна	●	● Настуся
	●	привітна	●	
	●	невдоволена	●	
	●	доброзичлива	●	
	●	похмура	●	
	●	поступлива	●	

19.  Склади й запиши дружню пораду для Настусі.

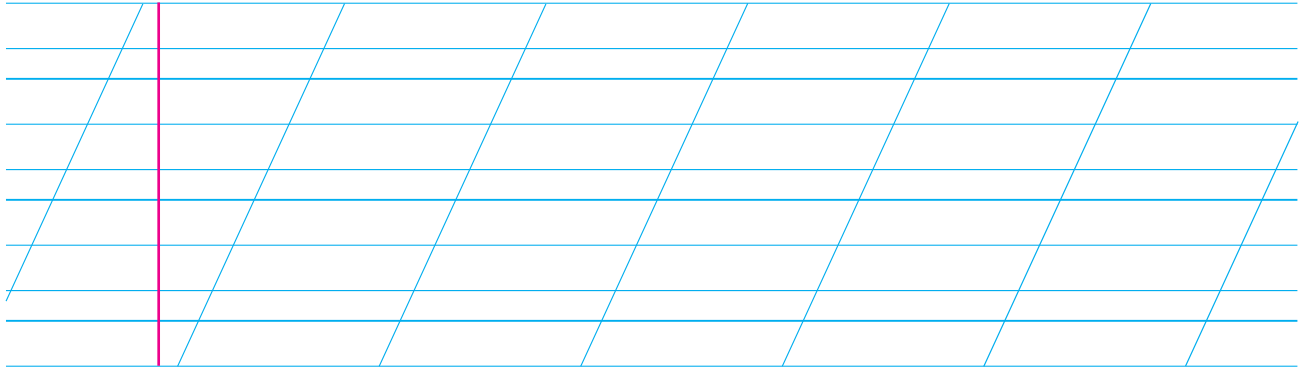


20.  Утвори й запиши слова. Назви одним словом.

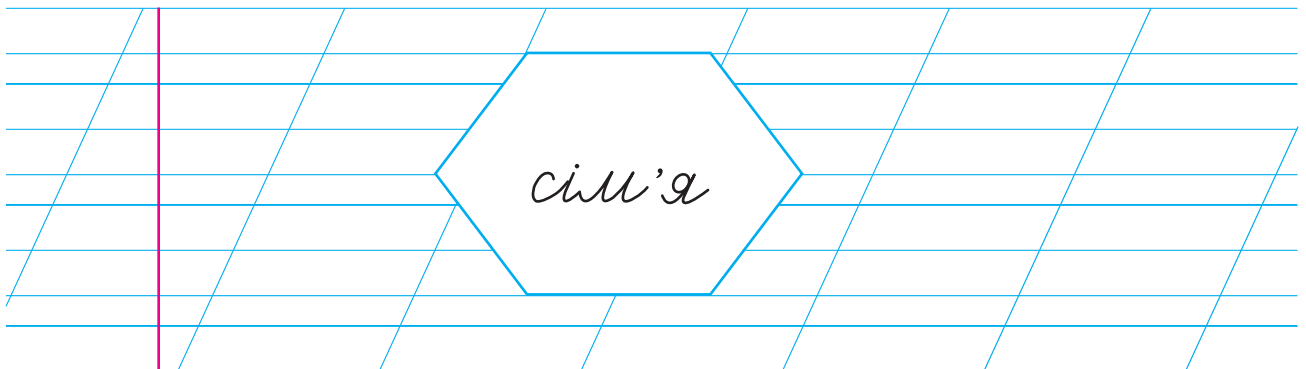
маам  
басябу

отат  
барт

дусьд  
састер



● Поміркуй, якими іншими словами ми називаємо сім'ю. Склади тематичну «павутинку».



21.  Прочитай вірш.



### ДИВО-ТАТУСЬ

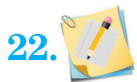
Як весняне сонечко,  
усміхалась донечка.  
В оченятах сяяли  
щастя промінці.  
Тішилася донечка,  
що її долонечка,  
крихітна долонечка  
в татовій руці.  
Щебетала донечка  
про жучка та сонечко.

З татком не боялася  
навіть павука.  
Бо у світі цілому  
малюку несмілому  
так спокійно й затишно  
в тата на руках.  
І радів за донечку  
місяць у віконечку,

на краєчок ліжечка  
стиха він присів.  
Побажав маляточкам —  
хлопчикам й дівчаточкам —  
мати добрих, лагідних  
диво-татусів.

*Леся Вознюк*

- З якою інтонацією ти читатимеш вірш?



22. Запиши лагідні слова, якими можна назвати тата.

Handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right.



23. Віднови вірш. Навчися читати виразно.

В оченятах сяяли

що її долонечка,

Як весняне сонечко

в татовій руці.

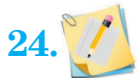
крихітна долонечка

усміхалась донечка.

Тішилася донечка,

щастя промінці.

- Розглянь малюнок. Прочитай уривок вірша, який йому відповідає.
- Які слова вірша свідчать про любов донечки до тата. Прочитай.
- Прочитай і підкресли у вірші пестливі слова.
- Поміркуй і скажи, чому дітям безпечно поруч з рідними.
- Чого вчить цей вірш?
- Як ти гадаєш, що найбільше потрібно цінувати в родинних стосунках?





24. Знайди в додатковій літературі прислів'я про родину. Запиши.

Handwriting practice lines with a vertical pink margin line on the right.





25. 
  - Чи відоме тобі значення слова **оберіг**?
  - Які бувають обереги?
  - Чи є в тебе оберіг? Розкажи про його походження.

26.  Прочитай вірш.

## ОБЕРІГ ДЛЯ ТАТУСІВ

Ти питаєш, що я роблю,  
моя люба нене?  
Ангеліків з ниточок  
з сердечком черленим\*.  
Крила ніжно-голубі,  
мов блакитне небо,  
сукня жовто-променіста,  
така, як у тебе.




А мені на вушко ще  
шепотів тихенько:  
— Сину, прошу, потурбуйся  
про сестричку й неньку.  
Я ангеліків змайструю  
багато-багато —  
буде гарний оберіг  
у кожного тата.

*Марія Дем'янюк*

\***Черлений** — темно-червоний.

Очі дуже добрі й мудрі,  
як в нашого тата.  
Україну, він казав,  
берегтиме свято.

- 
  - Чому хлопчик вирішив зробити оберіг для тата?
  - Які кольори він використовує для виготовлення ангеліка?
  - Що символізують ці кольори?
  - Пофантазуй і розкажи, які ще обереги для рідних тобі людей можна зробити власноруч.

- Склади прислів'я за кольоровими підказками. Прочитай.

У дружній	де лад,	у сім'ї	смачніша.
За родинним	родині	щастя дорогу	скарб.
Згода	столом	і в холод	не забуває.
У сім'ю,	та лад	і їжа	тєпло.

- Уяви, що ти маєш чарівну паличку. Який дарунок для тата ти зробив би / зробила б? Розкажи.
- Склади й запиши речення про тата.






27.  Відшукай у таблиці слова. Зафарбуй їх.

р	в	и	ш	и	в	а	н	к	а	м	е	г	о	л	к	а
п	т	а	о	р	н	а	м	е	н	т	в	р	м	е	т	ж
м	н	и	т	к	а	ж	д	с	о	р	о	ч	к	а	д	в
в	і	з	е	р	у	н	о	к	ч	м	е	р	е	ж	к	а

● Чи пов'язані вони? Як?

28.  Прочитай вірш та оповідання. Поміркуй, що їх об'єднує.

### ВИШИВАНКА

Вишиванка-подарунок —  
чарівне творіння мами.  
Справно квіти й візерунки  
на тканині оживали.  
Пурпурові\* та жарісті\*  
ниточки лягали рівно.  
У завітчанім батісті\*  
доня схожа на царівну.  
На сорочці у дитини  
рясно червоніють ружі.  
Заблищали очі сині:  
«Мамо, гарно дуже-дуже!»

*Ніна Колодяжна*



\***Пурпуровий** — темно-червоний або яскраво-червоний з фіолетовим відтінком.

\***Жарістий** — яскраво-червоний.

\***Батіст** — вид тонкої бавовняної тканини.

29.  Учися виразно читати.



- Бабусю, а що ти вишиваєш?
- Розкажи, розкажи, розкажи!
- Калина — символ материнства, а її ягідки — діточки.
- Навчиш мене вишивати хвильки?
- А на моїй вишиванці калина. Що вона означає?

30.  Прочитай оповідання.

### БАБУСИНІ ДИВОВИЖНІ ХВИЛЬКИ

— Бабусю, а що ти вишиваєш? — у кімнату блискавкою залетіла рудоволоса онука Яринка, і ніби сонечко засяяло в ній.

— Вишиванку для твого татка. Як прийде у відпустку, зробимо йому подарунок. Бо наша славетна українська вишиванка не лише гарне вбрання, а й оберег.

— Це тому на ній усілякі дивовижні хвильки та ромбики?

— Так, кожен найменший малюнок на вишиванці є символом і має певне значення. Поєднанням символів створюють візерунки. Навіть колір ниточок важливий.

— Розкажи, розкажи, розкажи! — застрибала допитлива дівчинка.

— Добре, добре. От, наприклад, на цій татовій вишиванці є дубові листочки — символ богатирської сили. А на маминій вишиваночці червоніють маки. Це одна з найулюбленіших квіток нашого народу, вона захищає від зла. А ще це пам'ять про загиблих воїнів.

— А на моїй вишиванці калина. Що вона означає?


— Калина — символ материнства, а її ягідки — діточки. Усі вишиванки і схожі, і різні. **Кожна вишиванка — це оберег та спадок роду.**

— Скільки ти всього знаєш, бабусю. Навчиш мене вишивати хвильки?

*Ніна Колодяжна*



- Назви персонажів оповідання.
- Для кого бабуся вишивала сорочку?
- Як ти розумієш виділене речення?
- Поміркуй і розкажи, яким могло б бути продовження оповідання.

31.  Прочитай речення. Якщо висловлювання відповідає тексту, постав знак «+», а якщо ні — «-».

До кімнати прибігла Оксанка.

Колір ниток на вишиванці має значення.

Всі вишиванки і схожі, і різні.

Бабуся вишивала рушничок.


32.



«Набери» номер 5684917329, прочитай і запиши прислів'я.



1 — нема

4 — ро

7 — пе

2 — во

5 — На

8 — му

3 — ре

6 — шо

9 — ду


● Порівняй вірш та оповідання Ніни Колодяжної.

«Вишиванка»		«Бабусині дивовижні хвильки»	
Відмінне	Спільне	Відмінне	

● **Попрацюйте разом.** Інсценізуйте оповідання.

● З додаткових джерел добери й запиши кілька прислів'їв про сім'ю.




33.  Швидко прочитай склади за таблицею.

	а	о	у	е	и	і
кр	кра	кро	кру	кре	кри	крі
тр	тра	тро	тру	тре	три	трі
пр	пра	про	пру	пре	при	прі
спр	спра	спро	спру	спре	спри	спрі

● Навчися швидко читати слова.

гостінець

задумався

баштан

сподівався

насіння

вичистив

Прочитай заголовок оповідання.

- Про що може йтися у творі з таким заголовком?
- Чи доводилося тобі з кимось про щось домовлятися? Розкажи.

34.  Прочитай оповідання.

**Заголовок**

## ЯК І ДОМОВИЛИСЬ

Зачин

Прийшла мама з поля і принесла дітям у торбі гостинця. Дмитрик зразу ж побіг по свого брата — Сашка.


Основна частина

Побачивши його ще здалеку, закричав:  
— Ура! Мама сьогодні на баштані була. Щось принесла нам з тобою. Ходімо швидше додому.  
Сашко, як завжди, почав хитрувати.  
— Давай так поділимо гостинець, — каже він. — Мені буде середина, а тобі решта.

Кінцівка

Дмитрик задумався на хвилинку та й каже:  
— Добре. Хай буде по-твоєму, якщо так бажаєш.  
Прийшли вони до хати. Дмитрик дістав із торби диню. То був не кавун, як сподівався Сашко, а велика жовта диня.  
Дмитрик, не поспішаючи, розрізав її, вичистив на тарілку насіння і поставав його перед Сашком:  
— Ось тобі твоя середина. Бери їж. А я з'їм решту.

*Микола Герасименко*

35.  Вибери продовження речень. Заповни бланк відповідей.

1. Мама принесла гостинця...  
А із супермаркету    Б з баштану
2. Діти дістали з торбини...  
А кавуна                                    Б диню
3. Серединка дісталася...  
А Сашкові                                    Б Дмитрикові

Бланк відповідей	
1	
2	
3	



● Ти прочитала / прочитав текст-розповідь. Ліворуч від нього записано, з яких частин складається текст-розповідь.

**Зачин** — це невелика за обсягом частина тексту.

У ній ми знайомимося з героями чи подіями твору, який читаємо.

**Основна частина** — найбільша за обсягом.


У ній розкривається основний зміст твору. Якщо основна частина велика, її можна поділити на кілька менших.

**Кінцівка** — невелика частина.

Найчастіше в кінцівці розповідається, як усе закінчилося.



- З якої частини ти дізнався / дізналася, звідки прийшла мама?
- У якій частині сказано, як домовлялися брати?
- З якої частини ти довідався / довідалася, як хлопці поділили гостинець?

36.  Пригадай, із яких частин складається текст. З'єднай назву частини тексту з визначенням.

**Зачин**                                    ●                                    ●                                    Ознайомлюємося з основним змістом твору.

**Основна частина**                    ●                                    ●                                    Дізнаємося, як усе закінчилося.


**Кінцівка**                                ●                                    ●                                    Знайомимося з героями чи подіями твору.



- Як ти гадаєш, чому Дмитрик погодився на пропозицію Сашка?
- А як би ти вчинив / учинила на місці кожного з братів?
- Склади продовження оповідання (свою кінцівку).


● **Попрацюйте в парах.** Прочитайте оповідання в особах.



37.  Прочитай склади. У кожній групі обведи «зайвий» склад. Утвори слова із «зайвих» складів. Запиши вислів.

ре ре ве ре ре  
лі ли лі лі лі  
ма ма ма ка ма

во во во ро во  
ди ду ду ду ду  
ня ня на ня ня


38.  Прочитай текст.

## НІКОГО БІЛЬШЕ

Чотирирічний Мирончик, рихту́ючись\* до сну, дістав з-під подушки м'якого клаповухого слоника та міцненько, як це робив мало не щоночі, притулив флісову іграшку до себе. Хлопчик слухав, засинаючи, голос матусі, що читала його улюблену «Рябу казку» з «Кольорових казок» Іманта Зієдоніса.

— «Час від часу, як читатимете цю казку, позирайте в дзеркало — як там ваші очі. Якщо рябіє, то час і відпочити», — завершила читати матуся й поправила подушечку й коцик\*.

Трошки згодом звична подушка, чого й слід було очікувати, вискочила з-під голівки малюка й скотилась на край, а вірний добрий слоник натомість відразу заступив її місце. Роль подушки слоник завжди виконував залюбки, чим допомагав малому солодко й спокійно спати, згадуючи приємне через запаморочливо цікаві сни.

Прокинувшись удосвіта, Мирко\* виліз разом зі слоником з теплого й ніжного ліжечка й босакá перебіг до широкого бабиного ліжка, шмигнув під її ковдру й занурився в досипання. Коли збудився, слоник лежав під головою бабусі. Мирон різко потягнув свою улюблену іграшку за вухо до себе.

— А твій Слоньо вирішив побути мені нині подушкою, — ласкаво промовила бабусенька.

Мирко пустився в сльози.

— Ти чого? — не розуміючи малого, запитала бабця.

Слоник теж почувався розгублено.

— У чому річ?

— Він тебе не любить, він любить тільки мене, — схлипуючи, процідив хлопчик.

— Хіба ти мене не любиш? — відреагувала запитанням на пояснення бабуся, все ще не вловлюючи думку Мирончика.

— Я тебе люблю, але слоник мій, він любить лише мене. Нікого більше.

— Ага, — поклавши руку на волоссячко онука, пошепки промовила бабусенька.

— Мама любить тата, любить мене, любить сестричку, яка сидить у її животику, ти любиш усіх нас, а слоник любить тільки мене. Він мій.

— Чекай, а хіба від того, що я люблю усіх вас, моя любов до тебе стає меншою?! Ніскіленьки, серденько. Ви як частини мого тіла. Всі дорогі без винятку, — ніби виправдовуючись, почала бабуся.

Мирко розвернувся до бабусеньки й протягнув їй теплого й такого дорогого йому слоника зі словами:

— Він тебе любить. Обійми його.

І всі троє обійнялись.

Галина Мирослава

\***Рихтува́тися** — готуватися до чогось.

\***Ко́цик, коц** — грубе вовняне покривало.


\***Мі́рко, Миро́нчик** — варіант імені *Миро́н*.



- Назви персонажів оповідання.
- Яким ти уявляєш Мирона?
- Що бабуся читала онукові?
- Чому Мирон вередував?
- Як бабуся з онуком порозумілися?
- Придумай і запиши свій заголовок.





39.  Потренуйся виразно читати речення. Слова, виділені курсивом, допоможуть дібрати відповідну інтонацію.



- Я буду ремонтувати іграшки, — *вигукнув...*  
— Що сталося? — *запитала ...*  
— У мене немає сім'ї, — *плакала...*  
— Ура! — *зраділа...*

40.  Прочитай текст.

### СІМ — Я

— Пограймося в родину! Так, наче ми справжня сім'я, запропонував Дмитрик. — Я буду татом і працюватиму водієм ось цієї великої машини.

— А я буду дідусем і ремонтуватиму онукам іграшки, — вигукнув Владик і відкрив маленьку скриньку з іграшковими інструментами.

— А я — мама, — сказала Оленка. — Я пішла до ліжечка вкласти спати маленьку донечку.

— А я — бабуся, — озвалася Маринка, — я готуватиму смачну вечерю й пектиму пиріжки!

Скоро всі діти у групі були вже не хлопчиками й дівчатками, а родичами — різними-різними. Для всіх знайшлися обов'язки в родині. І для бабусі й дідуся, і для тітоньки й дядечка, і для братиків і сестричок... Цілісіньку годину гралися діти. Ходили одне до одного в гості, їздили на роботу, готували обід. Тільки маленька Ліля чомусь сумно сиділа на стільчику. Вона щось тихенько шепотіла й загинала пальчики. І раптом як заплаче!

— Лілечко, що сталося? — підбігла до дівчинки Оленка. Підійшла й Ірина Олексіївна.

— А в мене немає сім'ї. У мене тільки шість... — плакала Ліля. — Дивіться: мама — раз, тато — два, дідусь — три, бабуся — чотири, братик Богданчик — п'ять. А я — шість. І все! А треба сім! Бо ж СІМ-Я!

— **Не так уже й важливо, скільки вас у родині, — усміхнулася вихователька. — Головне, аби всі любили й поважали одне одного.**

— Ні, все одно треба сім. Неодмінно сім, — не могла заспокоїтися Ліля.

— От малеча! Ти ж не всіх порахувала, — озвався Богдан.

— Усіх-всіх! — і Ліля знову почала загинати пальчики. — Я, ти, тато, мама, дідусь, бабуся...



— А кішка Муся?

— Але ж вона кішка, а не людина!

— То й що? — Богдан присів на стільчик поряд із Лілею. — Ти тільки подумай: ми живемо всі разом, так?

— Так.

— І Мусю любимо й поважаємо. І вона нас теж. Зустрічає всіх біля порога, грається з нами, колискову ввечері муркоче...

— Ура! — зраділа Ліля. — Виходить, що нас... Я, ти, мама, тато, дідусь, бабуся і кішка Муся. Сім! Справжня СІМ-Я!

*Анна Коршунова*



● Познач ✓ жанр прочитаного твору.

казка

вірш

оповідання

- Де відбувалися описані події?
- Якого віку були діти?
- У яку гру вони грали?
- Як діти розподілили між собою ролі?
- Чому Ліля сумувала?
- Поясни, як ти розумієш виділену частину тексту.

41.  Запиши одним реченням, про що це оповідання.

--	--	--	--	--	--	--

● Познач смайликами емоції Лілі в різних частинах тексту.

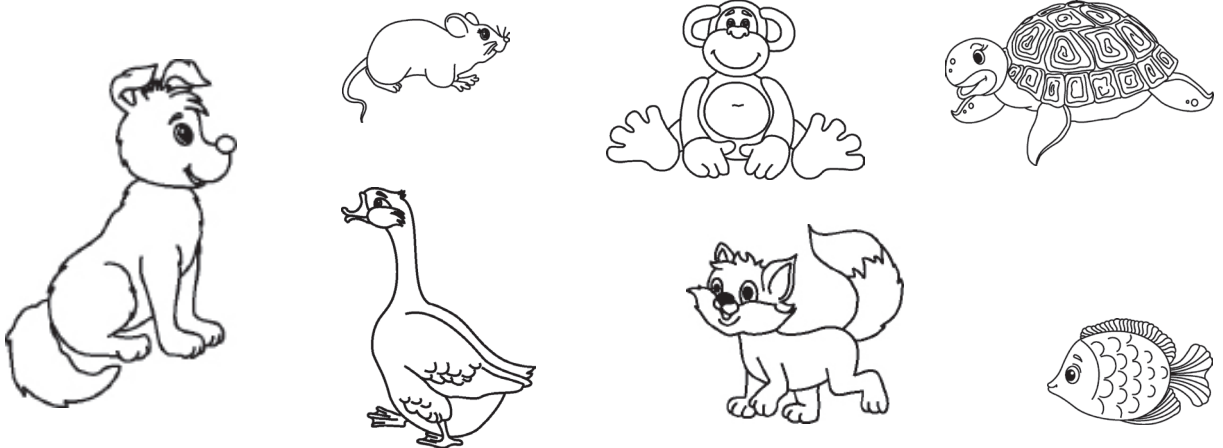
Зачин	Основна частина	Кінцівка

● Запропонуй свій заголовок до оповідання.

--	--	--	--	--	--	--


● Чи можна тварин вважати членами сім'ї? Чому?


● Розфарбуй зображення домашнього улюбленця, який живе в тебе або про якого ти мрієш. Запиши його кличку.



--	--	--	--	--	--	--



42.  Прочитай заголовок оповідання.
- Про що може йтися у творі з таким заголовком?
  - Чи доводилося тобі вибирати подарунки?
  - Розкажи про свій досвід.

43.  Прочитай текст.

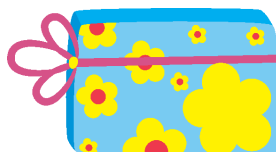
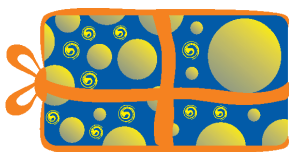
### БЕЗЦІННИЙ ПОДАРУНОК

День народження — улюблене свято всіх дітей: привітання, подарунки, зустріч із друзями, смаколики. З нетерпінням чекав свого дня народження і Богдан. Завтра йому має виповнитися одинадцять років, і хлопчик ще звечора мріяв про веселе свято й подарунки.

Вранці до Богданової кімнати завітали батьки з привітаннями. Подарунків було багато: і величезний водяний автомат, і роликові ковзани, і яскравий скейт від дідуся Андрія, і багато смачних цукерок. А ще серед подарунків іменинник знайшов невеличкий червоний мішечок, у якому, зручно вмостившись одна на одну, лежали три підписані коробочки. Перша мала назву «Відвага», друга — «Сміливість», третя — «Успіх». На дні мішечка хлопець знайшов записку «Відкрий ці коробочки, коли тобі не вистачатиме їхнього вмісту». Унизу був підпис: «З вірою в тебе, твій батько». Богдан відніс мішечок до своєї кімнати і заховав його у шафі.

Упродовж кількох років він діставав мішечок, розглядав коробочки, але ніяк не міг вибрати гідної нагоди, щоб відкрити хоча б одну з них. Все чекав на подію, яка буде достатньо важливою, щоб скористатися настільки безцінною допомогою. Та з часом хлопчик почав потроху про них забувати, аж доки не забув зовсім.

Перший раз Богдан згадав про коробочки перед іспитами до консерваторії\*. Дістав їх і вже майже відкрив «Успіх», але, трохи поміркувавши, вирішив покластися на власні сили і знання. Захотів вступити до навчального закладу по-чесному. Недарма ж у нього вірить його батько.



Удруге Богдан замислився, чи не відкрити коробочку «Сміливість», перед першим у своєму житті великим концертом, де він мав грати першу скрипку. Та й цього разу вирішив упоратися самотужки.

А коли розпочалася в Україні війна й Богдан пішов на фронт боронити рідну землю від російських загарбників, — про коробочки навіть і не згадав, звик на власні сили покладатися. Та під час бойових дій парубок декілька разів згадував про коробочку «Відвага», щоб відваги собі додати, але щоразу вирішував, що і зараз би її не відкрив — було б соромно перед побратимами. Бачив він, з якою величезною відвагою боронять вони свою Державу.

Після Перемоги України Богдан повернувся додому героєм, живим і неушкодженим. А коли його синові виповнилося 11 років, подарував йому невеличкий червоний мішечок з трьома маленькими коробочками всередині.

*Ольга Лапушена*

\***Консерваторія** — вищий музичний навчальний заклад.



● Познач  жанр прочитаного твору.

казка

вірш

оповідання

● Хто головний персонаж оповідання? Яким ти його уявляєш?

● Який подарунок отримав хлопчик на день народження?

● Коли Богдан згадав про коробочки?

● Чому він так і не відкрив жодну з них?

● Що зробив Богдан з татовим подарунком, коли став дорослим? Чому?


● Чи справді подарунок був безцінним? Обґрунтуй свою відповідь.

44.



Які нові слова та вислови трапилися тобі у творі?




45.  Навчися швидко й чітко промовляти скоромовку Лесі Вознюк. Позмагайся з друзями, хто швидше прочитає скоромовку.

### СКОРОМОВКА

Бджілка з джмеликом дзижчать,  
дитинчат дзижчати вчать.  
Дзи-дзи-дзи та джи-джи-джи,  
як бджола і ти скажи.



- Познач  назву комахи, зображеної на малюнку.

бджола

джміль

мурашка

46.  Прочитай текст.

### ЇЖАЧОК

У Наталчиної бабусі на вікні наче справжній садок. Виявляється, його можна й вдома створити, не тільки просто неба. От поливає бабуся свій садок на підвіконні, а внучка все розпитує:

— А що це за квітка?

— Примула.

— А ця?

— А це — герань. Бач, яка гарненька, пелюсточки черво-  
ненькі.

Тепер Наталка хоче полити квітку в горщику, підвішеному на дротинці. З горщика вниз зеленою зливою стебельця кучеряві спадають. Тягнеться рукою з кухликом вгору Наталка — не дістане ніяк. Довелося стати на табуретку.

— Увесь кухлик виливай, — наставляє бабуся. — Ця квітка тропічна, їй багатенько водиці треба. Ім'я в неї довге. Траде-  
сканція.

Та, мабуть, найбільше сподобалися Наталці в бабусиному садку кактуси. Вони були такі не схожі на решту квітів і навіть один на одного.

— Їжачок! — мимоволі вихопилося в Наталки. — Зовсім як їжачок!

З горщика на неї позирала зелена кулька кактуса — уся в колючках. Такі самі колючі росли поруч кактуси-«стовпчики».



— Їжачок, кажеш? — усміхнулася бабуся. — А хто ні спеки не боїться, ні безводдя пустелі, як верблюд? Та саме ж кактус! «Їжачка» бабуся подарувала внучці.

— Якщо добре доглядатимеш, — сказала, — то, може, побачиш диво...

Минув час. Одного дня повернулася Наталка з дитячого садка додому та так на порозі кімнати й зупинилася. Таки ж диво!

— «Їжачок» розцвів!

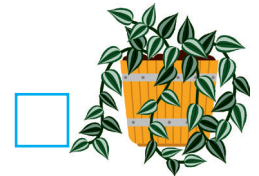
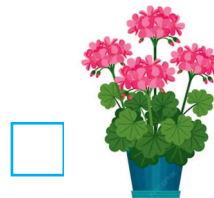
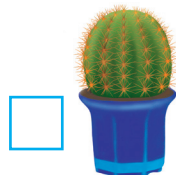
Квітка була велика, червона, гарна.

Наступного дня Наталка віднесла кактус до садка. Нехай усі бачать, який він, бабусин «їжачок»!

*Борис Вовк*



- Що бабуся розповіла про квіти онучці?
- Познач ✓ зображення квітів, які росли в бабусі на підвіконні.



- Чи є в тебе вдома кімнатні рослини? Якщо є, запиши кілька назв.

--	--	--	--	--	--	--	--

- Пригадай, чи були в посібнику твори з таким самим заголовком. Хто їх авторка / автор?
- **Попрацюйте в парі.** Прочитайте діалог бабусі та Наталки.
- Склади й запиши пам'ятку «Правила догляду за кімнатною рослиною».






## Перевірте свої знання за розділом «До свого роду — хоч через воду»



- Пригадай, із яких частин складається текст-розповідь.
- Який із творів справив на тебе найбільше враження? Поясни чому.
- З яких творів узято рядки?
  - З татком не боялася навіть павука.
  - — Якщо добре доглядатимеш, — сказала, — то, може, побачиш диво...
  - Головне, аби всі любили й поважали одне одного.
  - Хай буде по-твоєму, якщо так бажаєш.
  - Перший раз Богдан згадав про коробочки перед іспитами до консерваторії.
- Запиши заголовки та прізвища авторів творів, які тобі найбільше сподобалися.

Blank writing lines for the first task.


- Пригадай казку Юлії Каспарової «Щоб мама не губилася». Що могло б трапитися з Хвостиком, якби мама його не знайшла?
- Народна мудрість каже: «Дерево тримається корінням, а людина — сім'єю». Ти погоджуєшся із цією думкою? Висловлюй свої міркування за зразком:  
*Так (ні), я погоджуюся (не погоджуюся) з цією думкою. Я вважаю, що ..., тому що ... . Наприклад, ... . Отже, ... (зроби висновок).*
- **Попрацюйте разом.** Складіть «стіну» слів на тему «Моя родина».

Blank writing lines for the second task.



# ЗДРАСТУЙ, ЗИМОНЬКО!

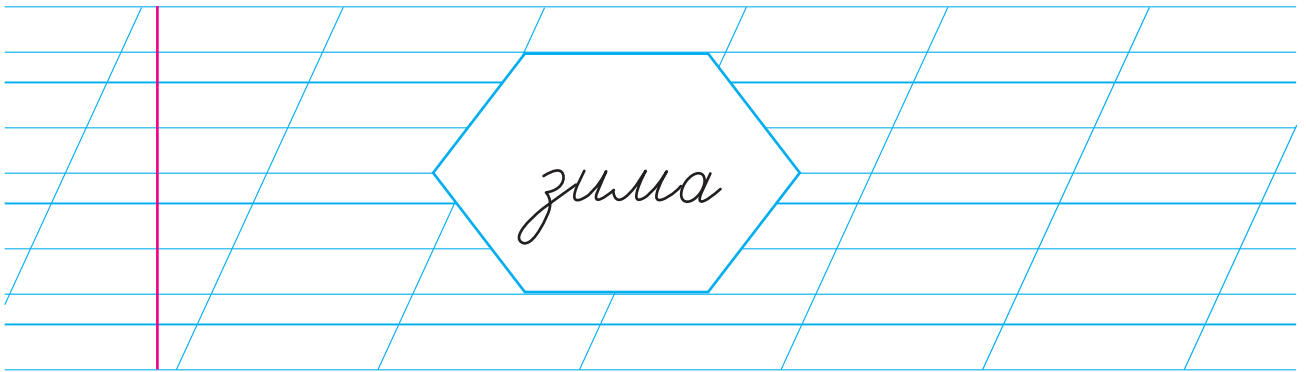
## Йдуть до нас зимові свята

47.  Прочитай і відгадай загадку Тетяни Строкач.

Все білим килимом устлала,  
річки льодами закувала,  
в кожух закуталась сама  
від холоду пора — .



- Які прикмети зими згадуються в загадці?
- Склади тематичну «павутинку».



48.  Переглянь відеоролик «Зимова магія пейзажу\*».

\***Пейза́ж** — краєвид; опис, зображення краєвиду.

[https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_10](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_10)



- Який настрій у тебе після перегляду? Як музичний супровід допомагає сприймати картини зимової краси?
- **Попрацюйте разом.** Обговоріть, як художники, композитори, письменники передають свої відчуття краси природи.

49.  Прочитай текст.

### ЯК ДЗВЕНЯТЬ СНІЖИНКИ

Це було зимового вечора. Сонце сховалося за обрій. Зарожевів сніговий килим. Стало тихо-тихо. Замерехтіли зорі в глибокому небі.

Раптом з півночі насунула чорна хмара. Пливе над снігами.

## Йдуть до нас зимові свята

Потемнів сніговий килим. Падають сніжинки на землю. Тихо лягають на поле, на ліс, на дорогу. Я прислухаюсь до тихого снігопаду і чую ніжний дзвін. Немов десь далеко-далеко бринить\* велика кришталева чаша, до якої доторкається срібний молоточок.

Що воно дзвонить? Іду, прислухаюся. Дзвін лине від маленької ялинки, що росте у нас на шкільному подвір'ї. Вслухаюся і дивуюся. То дзвенять маленькі сніжинки. Висять на ялинкових гілочках, доторкаються одна до другої, немов срібні дзвіночки. І дзвенять, дзвенять, аж місяць прислухається.

Василь Сухомлинський

\***Бринить** — дзвенить.



● Познач  жанр прочитаного твору.

казка

вірш

оповідання

● Запиши одним реченням, про що цей текст.


● Ти прочитала / прочитав текст-опис.

**Опис** — це текст, який дає словесне зображення предмета. Описують речі, тварин, пейзажі, людей, події тощо.

- Яку пору доби описує Василь Сухомлинський? Як змінювався колір снігового килиму? До чого прислухався оповідач? Що його дивувало?
- Познач смайликами свої емоції під час читання різних частин тексту.

Зачин	Основна частина	Кінцівка



● **Попрацюйте разом.** Доповніть порівняннями.

Сніжинки дзвенять, наче ... . Сніговий килим став як ... .



## Йдуть до нас зимові свята

50.  Роз'єднай слова. Прочитай прислів'я з різною інтонацією.



Недивниця, щонаРіздвометелиця.

Запиши прислів'я.


51.  Прочитай оповідання.

### КРИЛА ДЛЯ ЯНГОЛА

Малий Іванко ніяк не міг всидіти за столом. Уже досхочу попоїв усіляких смаколиків, але щось його непокоїло.

— Мамцю, ти вже менш заклопотана? Бо маю до тебе прохання, — малий підійшов ближче. — Я не можу знайти свого чарівного різдвяного дзвіночка.

— Якого дзвіночка, сину?

— Невже ти не пам'ятаєш? — похнюпився Іванко. — Торік напередодні Різдва мені його подарував дідусь, а йому — його дідусь. Із тим дзвоником треба ходити колядувати. Коли лунають одночасно звуки дзвоника і слова колядки, Господь дарує крила одному янголові. Бо янголи без крил дуже слабкі. Вони не можуть допомагати своїм підопічним.

— Звісно! Я знаю, де твій дзвіночок, — мама швиденько пішла до вітальні й почала грюкати дверцятами шафок. Повернулася за декілька хвилин, тримаючи дзвіночок, який уже почав дарувати свою веселу мелодію.

— Ура! Нарешті моя мрія — зробити янголів крилатими — здійсниться!



Іванко тепло вдягнувся, зайшов за своїми шкільними товаришами, і вони гуртом пішли до кожної домівки в селі тішити господарів співом та вітати з Різдвом. Морозець добряче щипав за щічки, проте діти дійшли аж до крайньої хати. Іванко лише рахував, скільки разів лунав його дзвіночок разом із колядою. Бо ж тоді ще один янгол отримував крила.

Хлопчик вкладався спати дуже щасливим, адже йому вдалося зробити неймовірно добру справу. Тепер ангели-охоронці завжди будуть поруч, бо Іванко посприяв тому, щоб у них з'явилися крила.

Леся Кічура



- Про яке свято розповідається у творі?
- Що непокоїло головного героя?
- Що шукав хлопчик?
- Якою була мрія Іванка?
- Що рахував хлопчик?
- Чи святкують Різдво у твоїй родині? Розкажи.



## Йдуть до нас зимові свята

52.  Гра «Дешифрувальник». Розшифруй та запиши слово.


	а	б	в
1	к	и	л
2	я	о	д

**Код:** 1а, 2б, 1в, 2а, 2в, 1а, 1б.


Під час різдвяних свят діти і дорослі ходять від хати до хати — **колядують**. **Коляда́ (колядка)** — це величальна пісня.

Колядки бувають народні й авторські.

Винагороду за виконання такої пісні також називають **колядою**.

53.  Послухайте колядку «Прилетіли ангелята».  
[https://pp-books.com/Kravtsova\\_Savchuk\\_Ukr\\_m\\_2kl\\_11](https://pp-books.com/Kravtsova_Savchuk_Ukr_m_2kl_11)



- Які колядки ти знаєш?
- Познач ✓, як потрібно колядувати / читати колядки.

спокійно

радісно

перелякано

упевнено

ніжно

байдуже

54.  Прочитай народні колядки. Одну з них можете гуртом заколядувати.

\*\*\*



Ой радуйся, земле! Коляда іде!  
Святий Вечір, добрий вечір!  
Коляда іде, всім дари везе.  
Всім дари везе, нам слово каже.  
Нам слово каже, що весь світ сяє.  
Земле, земле, одчиняй двері.  
Одчиняй двері, бо твій князь їде!

## НОВА РАДІСТЬ СТАЛА

Нова радість стала, яка не бувала,  
над вертепом звізда ясна світлом засіяла.

Де Христос родився, з Діви воплотився,  
як чоловік пеленами убого сповився.

Пастушки з ягнятком перед тим дитятком  
на колінця припадають, Царя-Бога вихваляють.

— Ой ти, Царю, Царю, небесний Владарю,  
даруй літа щасливії цього дому господарю.


Даруй господарю, даруй господині,  
даруй літа щасливії нашій славній Україні.

- Одну з колядок вивчи напам'ять.

Після колядування колядники промовляють побажання господарям — *віншування*.

**Пóколядь** — приспів у колядці на честь господаря. У деяких варіантах поколядь «відривалася» від колядки й починала існувати як своєрідне привітання, тобто *віншування*.

55.  Прочитай народні віншування / пóколяді.

 Коляду для вас співаю,  
дай вам Боже урожаю,  
щедрих нив, садів квітучих,  
зірку в небі на Святвечір  
для дорослих і малечі.  
Коляда моя лунає,  
увесь світ з Різдрвом вітає.





Віднови віншування.

- |                          |                             |                          |                           |
|--------------------------|-----------------------------|--------------------------|---------------------------|
| <input type="checkbox"/> | дай вам Боже урожаю,        | <input type="checkbox"/> | зірку в небі на Святвечір |
| <input type="checkbox"/> | Коляду для вас співаю,      | <input type="checkbox"/> | для дорослих і малечі.    |
| <input type="checkbox"/> | щедрих нив, садів квітучих, |                          |                           |



## Йдуть до нас зимові свята

 Дай Боже вечір добрий!  
Дайте пиріг довгий.  
А хоч коротенький,  
так мачку повненький,  
без ручок, без ніжок,  
щоб не побіг у сніжок!  
Та не ламайте,  
та по цілому давайте.

 А за цими словами  
в дзвіночки дзвоним,  
в дзвіночки дзвоним,  
а всім ся клоним,  
щастям, здоров'ям,  
ще й віком довгим,  
прибутком добрим,  
й самі з собою, і з дружиною,  
і з усім чадом, і з святим Ладом.

56.  Прочитай авторські вірші-віншування. Що їх об'єднує?

### КОЛЯДОЧКА

На козушкові — латочка,  
хапав за поли глід.  
Біжить моя колядочка  
за мною слід у слід.  
Засніжена доріженька,  
в заметах довга путь —  
до хати, до поріженька,  
де люди добрі ждуть.  
Хай вам уродить житечко,  
а ще — садовина.  
Хай щастя у ворітечка  
заходить, не мина!  
Хай діточки слухняними,  
розумними ростуть!  
Зі святами різдвяними!  
Сьогодні й на майбуть!

*Володимир Верховень*

### ОЙ ЗАГРАЮ...

Ой заграю на дуду  
й заспіваю коляду!  
Для хазяїна й хазяйки,  
щоб не мали в хаті сварки,  
а достаток мали й лад,  
доля квітла, наче сад,  
щоб задумане збулося,  
як ріка, життя лилося,  
нива густо колосилась,  
й щастя в хаті оселилось!  
Я заграв вам на дуду,  
проспівав вам коляду.  
А тепер стою зітхаю,  
на гостинчика чекаю!

*Леся Антонова*

● Запиши, що найчастіше бажають у колядках.



57.



Чи знаєш ти?

В Україні напередодні Нового року традиційно щедрують, бажаючи господарям кожного дому щастя та достатку в новому році.

**Щедрівки** — це короткі пісні з побажаннями здоров'я, хорошого врожаю та достатку.

Колись щедрували лише дівчата.

58.



Прочитай текст.

### ЩЕДРІВОЧКА

Перед Новим роком дідусь Демид навчав Дмитрика щедрувати:

*Щедрий вечір, хато-світлице,  
сійся-родися, житечку й пшенице...*

Дмитрик співав разом з дідусем та уявляв, як він прийде з дзвіночком до дядька Івана, до дядька Юхима і сам лунко, як дзвіночок, щедруватиме, як йому дякуватимуть, пригощатимуть цукерками, горіхами.

Він ще й посіватиме з правої руки:

*Сію-сію, посіваю,  
з Новим роком вас вітаю!*

— Щедрування — це дуже давній народний звичай,— сказала мама.

— **Хто давнє забуває, той теперішнього не знає,**— щиро зауважив дідусь.

— Жито, пшениця — теж давнє, але щороку нове родить,— додав тато.

А Дмитрик, щоб не забути, пошепки повторював:

*Щедрий вечір, хато-світлице...*

Андрій М'ястківський



- Чого навчав дідусь онука?
- Що уявляв Дмитрик?
- Прочитай виділене речення. Поясни, як ти його розумієш.
- Чи доводилося тобі брати участь у народних обрядах? Розкажи.

59.  Прочитай щедрівку.

\*\*\*

Прийшли щедрувати до вашої хати.  
Щедрий вечір, добрий вечір!  
Тут живе господар — багатства володар.  
Щедрий вечір, добрий вечір!  
А його багатство — золотії руки.  
Щедрий вечір, добрий вечір!  
А його потіха — хорошії діти.  
Щедрий вечір, добрий вечір!

- Поясни значення слова **щедрий**.
- Чого щедро є в щедрівках?
- У чому багатство й потіха господаря?
- Які це, на твою думку, *золоті руки*?

На ранок Нового року хлопчики-посівальники заходять до хати родичів, близьких, знайомих чи сусідів і засівають зерном, вітають господарів зі святом. Вони бажають всього найкращого в новому році й виголошують *засівалки*, або *засіванки*.

*У багатьох регіонах України ці обряди збереглися донині.*

60.  Прочитай засівалки.

\*\*\*

\*\*\*

Сію, сію, посіваю,  
з Новим роком всіх вітаю!  
Щоб родилася пшениця  
й колосилася пшениця,  
щоб гараздилось у хаті,  
на діла завжди багатій!  
З Новим роком вас!  
З новим щастям вас!

Сію, сію, засіваю,  
вашу хату не мінаю.  
З Новим роком йду до хати,  
щось вам маю віншувати:  
щоб не було у вас  
сварки в хаті,  
ні вітру в загаті!  
Діти щоб були здорові,  
їсти кашу всі готові,  
щоб вам була з них потіха,  
а нам грошей хоч з пів міха!

- Чи доводилося тобі засівати? Розкажи.

Український «Щедрик» — найвідоміша різдвяна пісня у світі. Музику до неї написав український композитор Микола Леонтович. Американський диригент українського походження Пітер Вільговський написав англійський текст на музику Миколи Леонтовича й перетворив «Щедрик» на популярний твір «Carol of the Bells» («Колядка дзвонів»).

*Люблять і шанують зимові традиції в різних регіонах України й нині. Сучасні поети й поетеси присвячують твори народним звичаям.*

### ЩЕДРІВКА

Засипає снігом плечі,  
Щедрий вечір, добрий вечір!  
Снігом нас не налякати,  
ми прийшли пощедрувати.  
Час почати вже, до речі,  
Щедрий вечір, добрий вечір!  
А що будемо бажати?  
Смачно їсти, вдосталь спати!  
Ще путівок до Єгипту,  
інтернету без ліміту.  
Ви такі тут всі хороші,  
то насипте трохи грошей.  
І дорослим і малечі  
Щедрий вечір, добрий вечір!

*Світлана Дідух-Романенко*

### ЗАСІВАЛКА

Сію-вію у цій хаті:  
будьте щедрі та багаті!  
Сію-вію в цій квартирі:  
щоб завжди жили ви в мирі.  
Сію-вію у взуття:  
всім щасливого життя!  
Сію-вію на ката:  
хай панує доброта!  
Спорожніли вже кишеньки.  
З Новим роком, дорогенькі!  
Вже нема чим засівати.  
З новим роком вас,  
зі святом!

*Світлана Дідух-Романенко*

61.  Запиши назви зимових обрядових пісень.



## Йдуть до нас зимові свята

62. Розшифруй та запиши прислів'я.



а	е	і	о	у	к	щ	р	з	д	н	в	ж	п	ч	т	с
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
6 8 1 7 2			8 3 9 10 12 4				16 8 3 17 6 5 15 2,									
11 3 13				14 2 6 5 15 2												

Blank handwriting lines for writing the deciphered sayings.

63. Прочитай казку.



### СТАРИЙ ЛІХТАР



Старий ліхтар тьмяно освітив ріг вулиці жовтавим світлом.

«Як приємно проганяти морок», — подумав він.

Ліхтар мав чимало літ, і йому давно вже пора було на спочинок. Проте він стояв на околиці міста й сумлінно ніс свою службу. Ліхтар присвічував людям і за це отримував від них слова щирої подяки. Особливо від пізніх перехожих.

Та доводилось йому терпіти й чимало прикрощів. Літніми вечорами світло, мов магніт, притягувало комарів. Вони цілісіньку ніч миготіли перед ним дзумкітливими зграями. Тоді ліхтар мріяв, щоб швидше заплющити втомлені очі.

Ну, а восени йому дощуляв холодний вітер. І вдень, і вночі він несамовито розгойдував ліхтар, і від того старенькому паморочилося в голові. Зате нині він, припорошений м'яким снігом, насолоджувався синім зимовим надвечір'ям і тихо дрімав.

## Йдуть до нас зимові свята

Коли це з кінця вулиці раптом долинуло радісне:  
«Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка...».

«Де ще та ластівочка? — здивувався ліхтар. — До квітня ой скільки холодів треба перетерпіти!»

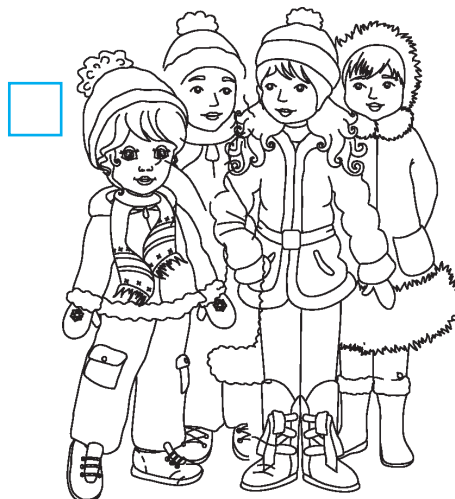
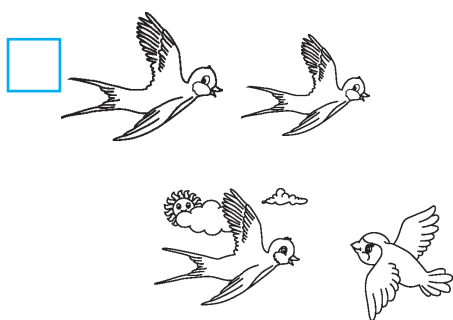
Повз нього пробігла гомінка зграйка дітей-щедрувальників.

«Ось де ви, мої ластів'ята...» — усміхнувся старий ліхтар і весело освітив їм дорогу.

Марія Пономаренко



- За що ліхтар отримував подяку?
- Як він почувався в різні пори року?
- Як ти вважаєш, яка пора року ліхтареві подобалася найбільше? Чому?
- Познач  тих ластів'ят, яким ліхтар освітив дорогу.



Тобі може видатися дивним, що в щедрівках згадується ластівка. Адже щедрівки — це зимові обрядові пісні, а ластівки на зиму відлітають у вирій. Пояснення досить просте: ластівку згадують тому, що колись Новий рік відзначали навесні.

64.



Які слова чи вислови з твору були для тебе новими? Запиши їх.




65.  Приклади люстерко (дзеркальце) до лінії та прочитай прислів'я.



.вдіпх ээд отіп яр ,үтіно ээд вmnε  
 .эүдот үmnε отіП  
 .ввіпо і эюцнят ,ввяжо ээв оюнэв  
 ээв вн врдеш ьніО

- Про що ці прислів'я? Яке з них стосується теми розділу?

66.  Прочитай текст.

### ЯК ДВАНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ НОВИЙ РІК ВИРЯДЖАЛИ (скорочено)

Ступив Новий рік на Землю, а його дванадцятєро братів хлібом-сіллю зустрічають.

— Знаю вас, — каже. — Ви — дванадцять братів, дванадцять місяців. Який у вас клопіт?

— А ти вислухай, — одказують. — Колись люди міряли час від літа до літа, від зими до зими. Ще й понині кажуть не «скільки років», а «скільки літ, скільки зим». Вони й гадки не мали ні про місяці, ні про роки, ні про осєні, ні про весни. Знали тільки тепло й холод. А почали скотарством займатися, землю орати — по-іншому до всього придивлятися стали. Пішов сік у беріз під корою — то вже білокорий березень настав. З'явилися квіточки — квітєнь. Трава на випасах зазелєніла — пора травня прийшла, комашня-черва з'явилася — червень на порі, липа зацвіла — липєнь надворі...

— А ви — серпень?.. — мовив Новий рік. — Женця по брилю і серпу знати.

— То так, — усміхнувся серпень. — Тільки я тепер на комбайні жнивую. Нас неважко пізнати: за кожного його вбрання й зріст говорять. Осінні — в багряних плащах. Зимові — сиві.

Познайомилися вони, далі мову ведуть.



## Йдуть до нас зимові свята

— Ділити рік на місяці люди тоді почали, коли стали орати, сіяти. Що ж їх спонукало ще точніше лік часу вести? А от що. Скажімо, зібрали врожай. А як його так розподілити, щоб до наступного врожаю вистачило? Коли орати? Коли сіяти? Стали люди до всього пильно придивлятися. Коли птахи відлітають, коли вертаються, коли хмари дощ носять... Багато прикмет спостерегли. Зрештою, у пригоді їм став Місяць. По ньому й сякий-такий календар злагодили\*. Міняється Місяць: то росте він, то старіє. Коли дванадцять разів Місяць дідом і молодиком побуває, то всі пори року пройдуть. Знову рік на коло своє стає. Відтоді й ми, дванадцять місяців, дванадцять братів, по черзі правимо. Від Місяця й самі місяцями називаємось. Ну, забалакалися ми. Пора тобі в дорогу. Чекають вже тебе дорослі й малі.

З тим покидали шапки, вклонилися гостеві дванадцять місяців і провели Новий рік у дорогу.

Тарас Кінько

\*Злагодили — зробили придатним для використання.



- Що цікавого ти дізналася / дізнався з тексту?
- Прочитай слова, від яких утворилися назви місяців.
- Що таке серп?
- Пригадай, який місяць перший у році. Чому його так чекають діти й дорослі?
- Зафарбуй листки в багряний колір.
- Листки яких дерев зображено?



## Йдуть до нас зимові свята



● Познач ✓ жанр прочитаного твору.

казка

вірш

оповідання

● Познач ✓ правильні твердження.

Твердження	Так	Ні
Осінні місяці вбрані в багряні плащі.		
Новий рік зустрівся зі Сніговою Королевою.		
Календар злагодили за Сонцем.		
Календар злагодили за Місяцем.		
Ділити рік на місяці люди почали, коли стали орати та сіяти.		

67.



Які слова чи вислови з твору були для тебе новими? Запиши їх.

Blank handwriting practice lines for writing answers to question 67.

● Запиши два запитання до тексту.

Blank handwriting practice lines for writing questions about the text.



Вживай у своєму мовленні.

*Скільки літ, скільки зим* — так можуть вітатися люди, які давно не бачилися.



**Запам'ятай!**

Щоб прочитати виразно вірш, треба: ● визначити його **настрій** та вибрати **темп** читання (повільний, сповільнений, звичайний, пришвидшений, швидкий); ● додержувати **пауз** (малих | , великих || ); ● з більшою **силою голосу** виділяти важливі слова.

68.  Прочитай вірш. Постарайся голосом передати настрій вірша.

**ПОДАРУНОК**

Сніговик для **сніговички** |  
сплів із **снігу** рукавички. ||  
**Попросила** сніговичка: ||  
— **Подаруй** ще й **черевички** |  
із бурульок крижаних, |  
**буду ковзати** на них.

*Марія Пономаренко*



● Віднови вірш.

- |                          |                         |                          |                           |
|--------------------------|-------------------------|--------------------------|---------------------------|
| <input type="checkbox"/> | Попросила сніговичка:   | <input type="checkbox"/> | із бурульок крижаних,     |
| <input type="checkbox"/> | буду ковзати на них.    | <input type="checkbox"/> | сплів із снігу рукавички. |
| <input type="checkbox"/> | Сніговик для сніговички | <input type="checkbox"/> | — Подаруй ще й черевички  |

● Навчися виразно читати вірш (звертай увагу на розділові знаки в кінці речень). Вивчи його напам'ять.

69.  Прочитай другові / подрузі вірш.

- Поміркую, як дотримуватися пауз. Постав мітки олівцем.
- Підкресли слова, які потрібно читати з більшою силою голосу.

**А БІЛИЙ СНІГ НАКРИВ ДАХИ І ГІЛЛЯ**

Краса навколо просто незрівнянна,  
сніжок біленький все довкіл накрив.  
Прийшла зима, неначе біла панна,  
і принесла багато щастя й див.  
Дерева всі неначе вийшли з казки,  
ялинки — мов красуні чарівні.



І стільки в цьому спокою і ласки,  
що казку все нагадує мені.  
Краса повсюди і чарівна тиша,  
ніде ні звуку, спокій, тишина...  
І навіть вітер задививсь, не дише,  
а прихилився нишком до вікна  
і поглядає на красу довкілля,  
що заворожена, а може, спить в красі.  
На білий сніг, що вкрив дахи і гілля,  
й ялиночки у кожушках усі.

*Надія Красоткіна*



- Визнач настрої вірша.
- Чим зачарувала зимова краса поетесу? Які дива принесла зима?
- А тобі доводилося спостерігати за дивовижними змінами в природі взимку? Розкажи.
- Навчися читати вірш виразно.

70. Прочитай вірш.



### ЗРОСТАТИ РАЗОМ

У маленької Яринки  
у дворі росте ялинка.  
Стрімко тягнеться до неба,  
підрости їй дуже треба,  
щоб прийдешнього Різдва  
з нею сталися дива.  
Щоб прикрасили ялинку

мама з татом для Яринки  
просто неба біля хати  
і не здумали зрубати!  
Щоб росли удвох: ялинка  
і малесенька Яринка  
від Різдва і до Різдва.  
Хай завжди отак трива!

*Віра Правоторова*



- Яку традицію започаткували в родині Яринки?
- **Попрацюйте разом.** Обговоріть, яку ялинку найкраще прикрашати. Створіть лепбук «Бережіть ялинки».

### Відповіді до завдань (посторінково)



51. Мак, волошка, ромашка, чорнобривці. 52. Віночок вити — життя любити. 60. Мама, тато, дідусь, бабуся, брат, сестра. 63. Вишиванка, голка, орнамент, нитка, сорочка, візерунок, мережка. 65. Нашому роду нема переводу. 78. Зима. 82. Колядки. 88. Краще Різдво тріскуче, ніж пекуче.



## ЗМІСТ

### УКРАЇНСЬКА МОВА

Тверді та м'які приголосні звуки.	
Позначення м'якості приголосних буквами.....	5
Буквосполучення <b>ьо, йо</b> .....	7
Подовжені м'які приголосні звуки.....	12
Дзвінки та глухі приголосні звуки.....	20
Апостроф.....	25
<b>СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА</b> .....	31
Спостереження за значенням слова.....	31
Тематичні групи слів.....	37
Слова, близькі за значенням.....	41
Багатозначні слова.....	45
<b>УРОКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ</b> .....	16, 24, 35, 48

### ЧИТАННЯ

<b>УКРАЇНА – РІДНИЙ КРАЙ</b> .....	51
<b>ДО СВОГО РОДУ – ХОЧ ЧЕРЕЗ ВОДУ</b> .....	55
<b>ЗДРАСТУЙ, ЗИМОНЬКО!</b> .....	78
Йдуть до нас зимові свята.....	78

УДК 811.161.2(075.2)  
К77

Кравцова Надія Михайлівна, Савчук Алла Степанівна

# УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Навчальний посібник для 2 класу закладів загальної середньої освіти  
(у 4-х частинах)

## Частина 2

**Кравцова Н.**

К77 Українська мова та читання : навч. посібн. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти. У 4 ч. Ч. 2 / Н. Кравцова, А. Савчук. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2024. — 96 с.

Цікавий, змістовний навчальний посібник «Українська мова та читання. 2 клас» складається з чотирьох частин. Кожна частина вміщує два розділи: українська мова та читання. Навчальний посібник містить творчі диференційовані, мовно-логічні завдання, різноманітні мовні дослідження, завдання на розвиток мовлення та критичного мислення. Дітям сподобаються цікаві казки, оповідання, вірші, вирішення життєвих ситуацій. У посібнику особлива увага приділяється вправам для групової роботи, самооцінювання. У захопливій формі діти матимуть змогу вивчати українську мову.

ISBN

ISBN

(Ч. 2)

УДК 811.161.2(075.2)

Формат 60×84/8. . др. арк., обл.-вид. арк. Тираж . Замовлення №  
Видавець, виготовлювач і розповсюдjuвач видавничої продукції Редакція газети «Підручники і посібники»  
46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а. Тел.: (0352) 43-15-15; 43-10-31  
Збут: [rip.terнопil@ukr.net](mailto:rip.terнопil@ukr.net) Редакція: [editoria@i.ua](mailto:editoria@i.ua)  
Інтернет-магазин: [www.pp-books.com.ua](http://www.pp-books.com.ua)  
Свідoctво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюдjuвачів видавничої продукції  
серія ДК № 5143 від 05.07.2016 р.

ISBN  
ISBN

(Ч. 2)

© Кравцова Н., Савчук А., 2024